

fényszóró

SZÍNHÁZ • FILM • ZENE • IRODALOM • KÉPZŐMŰVÉSZET

I. ÉVF. 10. SZÁM

ÁRA 20 PENGŐ

SULYOK MÁRIA

A „RETÉNÉTES SZULÓK” FŐSZEREPÉBEN

(Rozgonyi foto)

A „Fényszóró” művészeti hetilap nem fogad el s nem közöl fizetett színházi és filmképeket!

A „Fényszóró” művészeti életünk tárgyilagos tükre akar lenni. Színházi és filmkultúránkról is csak tárgyilagos beszámolókat, becsületes kritikát közöl. A kritika becsületével nem tartja összeegyeztethetőnek azt, hogy olyan filmnek, olyan színházi előadásnak, melyet elítél, értéktelennek tart, a színház által megfizetett oldalakra, esábitó képekkel, reklámdobot verjen. Az egészszoldalas reklám-kép-parádé megzavarja a színházi világ üzleties dzsungelében tájékozatlan olvasót. A „Fényszóró” szakít a színházi újságírás régi, üzleti szempontok által irányított lelkiismeretlenségével. Felveszi a harcot ezzel a sajnos, nálunk mély gyökeret vert álúságírói hagyománnyal. A kép is kritika! Hiába írjuk meg egy úgynevezett „ragyogó” operetről, hogy silány szellemű zsidó, ha pár oldallal hátrább a esábitó képek seregét zúdítjuk az olvasó elé, aki gyanútlanul azt hiszi, hogy ha a lapnak egész oldalnyi helyet megért a dolog, talán csak mégis kell benne lenni valaminek, ami őt is érdekkelheti. A gyanútlan olvasó nem tudja, hogy ezek a esábitó képek: megfizetett hirdetések a lapban.

A „Fényszóró” nem közöl megfizetett hirdetésnek feladott színházi és film-képesanyagot. Lemond az ezzel járó anyagi előnyről és a képekkel is megbízható, becsületes kritikai szellemben tájékoztatja a színház és film eseményeiről olvasóit. Ez nem azt jelenti, hogy lapunk kevesebb képet közöl. Csak azt jelenti, hogy a jó, szép és értékes képanyagból választjuk ki lapunk képeit.

Meggyőződésünk, hogy a közönség pontos tájékoztatást és lelkiismeretes bírálatot akar s méltányolni fogja a „Fényszóró” törekvését.

HETI kislexikon

ASTA NIELSEN. Neve így vált fogalomná, eredeti alakjában, elől keresztnevével. 1883-ban született Kopenhágában. Tizenkét éves volt, amikor megszületett a film, az a művészet, amelynek — ahogy mondani szokták — koronázatlan királynője lett. Évekig egy kopenhágai színház operett-kórusában játszott, amikor Urban Gad dán rendező felfedezte a film számára. Gad feleségül is vette Asta Nielsen és együtt aratták világraszóló sikereiket, előbb a dán Nordisk filmgyár darabjaiban, majd németországi produkciókban. Asta Nielsen páratlanul finom arcjátékával a tökéletességig fejlesztette a némafilm technikáját. Csodálatosan kifejező szemével és mimikájával a legmegdöbbentőbb drámai hatásokat érte el. Széles skálájú művészetével a fiatal lány rajongó szerelmétől az öregedő asszony tragikus magányáig minden nő szerepét egyforma tökéletességgel alakította. Emlékezetes filmjei: „A züllés útján”, „Halál Sevillában”, „Hamlet”, „Félkegyelmű”, „Vanina”, „Júlia kisasszony”, „Bánatos utca”. A hangos film korában Asta Nielsen vesztett népszerűségéből. Visszatért a színpadra és Sheldon „Román” című színművében, európai vendégjátékaiban régi nagy filmsikereihez hasonló diadalokat aratott.

Cocteau önarcképe vejn újra meg újra túljutva gazdagodott művészete és ma Franciaország legnagyobb költőjének számít. A legtöbb mai francia irodalmi iskola, irány és divat őt valja mesterének. De Cocteau — igazi „enfant terrible” — nem vállalt senkit és semmit, kivételes tehetségének szuverén biztonságával halad előre.

COCTEAU, JEAN sok változás, átalakulás után is megmaradt annak, aminek indult: költőnek. Saját mű-

Az érdekes és sokoldalú szerző mindennel próbálkozott, ami az irodalom, színház és film területén eredeti mondanivalót kifejezni segített. Végigkísérletezte az összes „izmusokat” mint lírai költő, koreográfus és képzőművész.

Cocteau 1892-ben született és először mint lírikus jelentkezett. A „Prince frivole” („A léha herceg”), a „Le Cap de Bonne Espérance” (A jóreménység foka), a „Vocabulaire” (Szótár) és végül a „Plain-Chant” versesköteteiben végigkísérhetjük nyugtalan útját a szimbolizmustól kezdve — a dadaizmus, kubizmus, expresszionizmus, szürrealizmuson át a tisztultabb és leszűrődtebb költői formáig. De hosszabb összefüggő, szabad verseket is írt a „Discours du grand sommeil” (A nagy álom beszédei) című kötetében.

A színpad felé is mint avantgardista indult: első darabjai a „Mariés de la Tour Eiffel” (Az Eiffel-torony násznépe), továbbá a kabarészatírszerű „Le Boeuf sur le Toit” (Az ökor a háztetőn) inkább színpadforradalmi érdekességek, mint komoly irodalmi sikerek.

A tánc- és mozgásművészet terén is voltak kísérletei, valamint festői fantáziája sem hagyta nyugodni és darabjaihoz maga tervezte különös díszleteit.

Regényeiben a modern párizsi élet torz tükörképét adja. A „Le grand écart” (magyarul „A párizsi fiú” címmel jelent meg) és a „Thomas l'imposteur” (Thomas, a szélhámos) sikerét messze túlszárnyalta a „Les enfants terribles” (A Vátsott kölykök) című könyve, mely nálunk is úgy irodalmi körökben, mint a regényolvasók között sok hívet szerzett a kitisztult, lehiggadt, mégis nyugtalanítóan egyéni hangú költőnek.

Darabjai közül, miután az „Antigone” a „Romeo és Júlia” modernizálta, másrészt az Oedipus-tragédiát, a „La Machine Infernale”-ban feldolgozta — kiemelkedik az „Orphée” és nálunk is színterülő két darabja. Ezek már színházművészeti vonatkozásban is komoly visszhangot keltettek.

„A Rettenetes szülők” új oldaláról mutatja be Cocteau: a kispolgári komédia területén. „A szent szörnyetegek” (régbebb fordítója „Báldnyok” címet adta) a színházról és a színészekről szól és Maugham (már bemutatott) „Színház” című darabjával mutat fel távoli rokonságot.

Legújabb filmrással és filmrendezéssel foglalkozik. Ott is eredeti és tehetséges. A „Le Baron Fantome” — melyben játszik is — és a „L'Éternel Retour” — „Tristán és Izolda” modern változata — nagy filmsikerek Franciaországban.

Babits — karikatúrista-tehetségnek nevezi — igaz, újabb munkáit mikor ezt írta róla még nem ismerte — míg francia bírálója egyik legutóbbi versben írt darabja a „Renaud és Armide” után Racine modern követőjét látja Cocteau-ban. (h. t.)

NAPPALI SZINÉSZ. Régente, amikor a bajusz- és szakállviselés még általános volt, minden színész elárulta foglalkozását azzal, hogy arcát csupaszra borotválta és nem járt reverendában. A színésznőt pedig szinte félreismertethetlenné tette öltözködése és társaság-beli viselkedése. Manapság a színészfoglalkozás külső megkülönböztető jegyei sokkal kevésbé szembeötlők, de azért megvannak. Mégsem ezek szolgáltatják a címszavunk fogalmi meghatározásához szükséges elemeket. Nappali színész az, aki napközben, civilben, inkább adja a színészt, mint amennyire este, persze a színpadon, az tud lenni. Az igazi nappali színész többnyire a féltehetségek és félműveltek sorából kerül ki. A kielégítetlen és jogosulatlan művészi becsvágy is sokszor ebben a néha mulatságos, néha ellenszenves magatartásban mutatkozik meg. Aki például egyszer életében, mondjuk Balmazújvárosban, eljátszotta Hamletet, a fővárosban viszont csak inasszerekhez jut, az a vendéglői törzsasztalhoz nem az „enni” vagy nem „enni”, hanem a „lenni” vagy nem „lenni” attitűdjével telepszik le. Nappali színészet általában véve a magánéletben felvett színészi póz, az őrös önteltség, a ríkióan hamis hang-

hordozás, a mesterség eszközeinek fölösleges fitogtatása, ami jóízű ember számára a színpad nem egy ánnepelt nagyságával elviselhetetlenné teszi az érintkezést.

Van, aki a színészet gyakorlatában szerzett műfogásokkal tudatosan „főzésre”, tapasztalatlanok megtévesztésére, falhoz állítására használja fel. Ez egyszerű szélhámosság, amit némi humorérzékkel meg lehet bocsátani. De vannak visszataszító esetek.

Gyűlöletes tudott lenni például Kiss Ferenc nappali színésze. Ez a diéső úr, mint tudjuk, a Színészakadémia elnökeként és a Színiakadémia igazgatói székében egyidejűleg cázárkodott. Előbbi minőségében a fasiszta törvényeken túlnemő buzgalommal gyakorolta az antiszelektiót és holmi titkos dírekörközi megállapodások sugalmazásával söpörte le a pályáról fajilag nem kívánatos kollégáit. Ömeltósága képmutató diktatúrájának többek közt áldozatul esett egy leány növendéke, akit mindenki kiváló tehetségnek tartott. Maga Kiss Ferenc is, mert hiszen értett hozzá. Az illető, amikor elvégezte az akadémiát, kitűnő oklevelével elmehetett makolt sütni, minthogy származási okmányai nem voltak rendben.

Egy nap a Nemzeti Színház kiskapujában összetalálkozott volt igazgatójával. Éppen egy eredménytelen szerződési tárgyalásról jött, tele szegénnyel és elkeseredéssel.

— Mi csinálsz itt, kislányom! — kérdi tőle Kiss Ferenc. — Van már szerződésed?

— Dehogy is van, — feleli a kislány, farkában visszafogott sírással. — Egyik direktor sem akar szerződetni.

— Nem akarnak szerződetni! Hogy lehet az? Miért?

— Mert két nagyszülőm zsidó. — A gazemberek! — sziszegte Kiss Ferenc, a meggyőződés fátyolozott mellhangján. És két nagy gurgulyaszeme megtelt könnyel.

... Nappali színész volt! Az is, de több volt. Gazember.

FÉNYSZÓRÓ

MŰVÉSZETI HETILAP

FŐSZERKESZTŐ: BALÁZS BÉLA * FELELŐS SZERKESZTŐ: SZEGI PÁL

EGY RÓMAI SZÍNHÁZBAN

— A SZÍNHÁZ ÉS A KÖLTŐ —

Írta: ILLÉS ENDRE

Őszi vasárnapdélután Rómában. Vá-
kító fény a városban, eszelős, hideg fe-
hérséggel süt a nap. Néha egy-egy mo-
tor vad robbanása; úgy rohannak, mint
az öldöklő angyalok. De az utcák üre-
sek, a város evett és alszik, a terek
magnagyobbodtak.

Ennek a délutánnak tíz éve...

Arra emlékszem, hogy először a
Piazza della Minerván állodogáltam. Itt
állt velem együtt, türelmében megder-
medve, Bernini kis elefántja. »Csibe«,
hátán a roppant obeliszkkal, nem né-
zett rám. En se őrá. Már ismertük egy-
mást. Ady verse jutott eszembe, a fa-
nyar római vers:

*Nézem a mai nőket,
A volt és lesz időket*

Az ige-alak tetszett, a római nőket
nem láttam. Ők is aludtak.

Később a Pantheon előtt lézengtem.
Itt szedette le az előcsarnok korinthusi
oszlopairól az ércetöt VIII. Orbán, az
erőszakos Barberini pápa. Agyút önte-
tett a remekműből. Itt is verset idéz-
tem, Pasquino gúnyolódó versikéjét:

*Quod non fecerunt barbari,
fecerunt Barberini*

Igen, a barbárok sokat rombolnak,
de végül megtanulják a szépet; a Bar-
beriniek mindig könnyen rombolnak, a
megindultságot és megrendülést nem
ismerik meg soha.

Még később a Piazza Colonnán re-
mek *cassala*-t kanaliztam. Erre a
térre már nem jutott vers. Tovább
nem tagadhattam, — unatkoztam.

Ekkor jött a megváltás. Az utca ne-
vére nem emlékszem, csak a színházé-
ra: *Teatro Odescalchi*. Ma sem tu-
dom: jó színház-e, híres-e, jelentéke-
len-e? Engem megbűvölt, megragadott;
ahogyan elhaladtam előtte, rögtön be-
szippantott. Vörösbetűs falragaszok ri-
koltottak hisztériásan a bejárat előtt.
Mit játszottak azon a délutánon? Azt
sem tudom. Amikor beültem a néző-
térre, már játszották a darabot.

Mindenkinek hevesen ajánlom ezt a
kísérletet, — üljön be egy országban,
melynek nyelvét nem beszéli, színház-
ba, egy ismeretlen darabhoz. Mert ezt
tettem.

Nem beszéltem akkor olaszul? Addig
a délutánig ezt gögösen tagadtam. Fi-
renzében a pályaudvaron megkérdez-
tem, hogy melyik vonat visz Rómába,
és a feleletet meg a kézműtogatást
megértettem. Tudtam szólót vagy fü-
gét venni. A vatikáni képtárban kö-
zöltem az őrről, hogy feleségem itt
vesztette el tegnap vörösbőrkesztyűjét,
nem találta-e meg? Nem, nem találta
meg. Mindez remekül ment.

De abban a kis színházban fitymál-
ták az én száz olasz szavamat. A néző-
téren még megismertem a jegyemnek
megfelelő sort, de a színpadról már
egyetlen szó sem méltatott ismeretsé-
gre. Ez az előadás különben is olyan se-
besen viharzott, hogy legalább tegnap
kellett kezdődnie. Nem előadás volt, ör-
vény volt. Rögtön a mélybe rántott.

Azután feldobott, kivetett magából.
Többé nem törődött velem. Nem törő-
dött, — így hát nyugodtan és sértődöt-
ten figyelhettem.

Itt minden hangos volt. A színpadon
már nem beszéltek, nem is vitatkoztak,
csak futkostak és kiabáltak. Milyen kö-
vérek voltak a nők, Istenem, de kövé-
rek! De ők is szélvészfért forogtak és
pörögtek. És a férfi mind fekete, szu-
rokkete hajú! Az álluk is fekete, a
szakálluk kinőtt. Hogyne, hiszen teg-
nap óta kellett játszaniuk, annyira bele-
melegedtek.

És a nézőtéren recsegték a székek, a
színpadon sírtak és hajladoztak a desz-
kák. De ki figyelt erre? A falak is
meg-meglebbentek; nem a színpad, —
az épület, a nézőtér falai. Mintha sátor-
ban ültünk volna, hajlott, lengett itt
minden. Egy gyászruhás nő — szerepe
szerint — berohant a színpadra nagy
tejeskannával, két férfi rögtön elrán-
totta tőle az edényt, kidobták a szí-
npad mögé. A hallgatók most dermedt
csendben ültek.

Mi volt ez? A színészek olyan heve-
sen pattogtak (nem hallgathatom el a
hasonlatot), olyan keményen, kétméte-
resen szökkentek, mint a bolhák. A sza-
vak is ugyanilyenek voltak, feketék, ro-
pogósak. Egy férfi és két nő az árnyé-
kát kergette, kiki a másikat; a lámpák,
a világítás, a fénysugarak is megbo-
londultak. Aki itt nem szédült, az na-
gyon sokat hintázhatott gyerekkorában.

Hirtelen kigyulladt a nagy csillár.
Vége volt a felvonásnak? Nem, ez is a
darabhoz tartozott. Már megint sötét-
ben ültünk, a nézőtéri csillár csak bele-
szólt. Hat harsonás körülállt egy fát,
kegyetlenül fújták, a nézőtér dőlt a ka-
cagástól.

Most egy fiatal színésznő lerángatta
a fél függőnyt, a nézők hirtelen rossz-
kedvűek lettek, a színésznő szavalni
kezdett. Kissé megsodorta a fél füg-
gőnyt, nekitámaszkodott, mint egy fe-
lülről lógó kötélnek, — hangosan sza-
valt. Valaki indulatosan, haragosan fü-
tyült, erre többen püsszegni kezdtek,
erre még többen fütyültek. Most a né-
zőtéren támadt kavarodás. A fiatal szí-
nésznő sápadtan állt, majd hirtelen el-
tűnt. Az összesodort függőnyszárnyat
felhúzták, az előadást folytatták.

...Irom a cikket s külön kérem min-
den olvasómat: higgye el, így történt.
Mindez vad és merész volt, s ugyanak-
kor kispolgári, édeskés, erősen cukro-
zott is. Még nem ültem ilyen füledt,
félelmetes kis színházban. Tömény
színház, csak így jellemezhetem; tö-
mény minden mellékszereje. És a sza-
ga, — ó, ez bátor egérszag volt! Nem
mezei egér tévedt a deszkák alá, nem
is házi egér, — színházi egér, paróká-
val és kifizetetlen szabószámlával.
És a többi szag, festék, vászon, ra-
gasztó szaga, — mind hangosan szól-
tak. A díszlet polgári szobát ábrázolt,
de a jobbsarokban egy fa állt, kis hor-
dóba ültetve. Ennek a szobának lakója
a valószínűtlenség volt.

Egyetlen felvonást láttam csak, az-
után otthagytam a *Teatro Odescalchi*.
Senki nem tartott fel, — féltem, hogy
elémugranak, megsértődnek és megsér-
tenek, szitkozódva visszataszígnak;
de békésen hagyhattam el az előcsarno-
kot. Idegen maradtam itt. Még a meg-
vetésükre sem méltattak.

Róma felett még mindig sütött a
nap; a fény már sárgább volt, az utcák
népesebbek. Szívdobogva mentem elő-
re. Egy öregasszonytól megkérdeztem,
merre van a Piazza Navone? Megállt,
megrázta a fejét:

— Rómában nincsen ilyen tér!

Tovább akart menni. Gyáván elébe-
vágta azt magyarázta, hogy kell
ilyen térnek lenni, mert ott lakom.

Az öregasszony ismét megállt s meg-
nézett. Ha most megismétli: »Ilyen tér
nincs!« — elhiszem. Elhiszem azt is,
hogy nem lakom ott s nem vagyok Ró-
mában. De az öregasszony gögösen
helyreigazított:

— Maga talán a Piazza Navonát ke-
resi! De akkor ne mondjon Piazza Na-
vonét!

Mintha Pesten Apponyi-tér helyett —
idegenként — Apponyi-tér felől ér-
deklődtem volna. Nem halálos vétség.
De a szikár, fekete ruhás öregasszony
megvetéssel intett:

— Arra van!

Ezt is megtanultam: Rómát ismerni
kell. A szavaikat, a tereiket, az indula-
taikat, mindenüket ismerni kell. Latin
góg. Párisban még rosszabbul járhat-
tam volna!

De a színházuk!

Istenemre, azt értettem! Az ismeret-
len kis színház kificomodott színház
volt, örült színház. Vagy minden szí-
nház ilyen, ha nem tartja össze a szel-
lem, az értelem, a költő szava? Ha csak
a láb dobog, a hang ripacsodik, a csil-
lár kigyúl s a költő nem értetheti meg
magát!

RETTEGETES SZÜLŐK

Cocteau bemutató a Művész Színházban

A darab

Jean Cocteau-t sokáig a modern francia irodalom »vásott kölkének« tartották, »érdekes« bohóc sihedernek, fanyar viccek »zseniális« bűvészenek és sok évnek kellett eltelni, hogy egyszerűen már csak azt mondják róla, hogy költő. Igazi költő. Sőt: nagy költő.

Cocteau nem bánta, hogy úgynevezett »kísérleteit« gyanakvással fogadta az irodalom. Hisz ő maga is gyanakvó volt. A gyanakvás tette kísérletezővé. Az élet szövegének, ahogy mondta, nemesak színét: visszaját is látni akarta. Először azért, mert az élet furcsa szenvedéllyel elég tolakodóan mutogatja visszaját. De inkább azért, mert a szöveg szerkezete csak akkor látható igazán, ha a visszaját is megnézzük. »L'endroit et l'envers« nyugtalanító játék, s képtelennek látszó ellentétek ironikus, vagy misztikus meglepetések forrása. Cocteau ú. n. »kubista verseiben« kegyetlen játékossággal forgatta a titokzatos szöveget színéről visszajára. Az »anyagot« hideg és tiszta laboratóriumi fénybe akarta vonni. Úgy vizsgálta az életet, mint az akvárium megfigyelő a derengő villanyfényvel mesterségesen átvilágított üvegmedencék világát. A »kísérlet« mindig játék is. S Cocteau a gyerekek infantilis szenvedélyével szerette a játékot. De a játék fehér, vagy fekete virágai az élet sűrű nedveivel maszatolták be a »vásott kölk« játékos kezeit.

*

Nem játék-e az, hogy a huszonhároméves kamasz fiú ugyanabban a lányba szeret bele, aki az édesapja, ak szeretője? Ezt a játékot szellemes vígjátékirók is eljátszották már egy-egy

hányszor a színpadon. Volt aki apjával szemben a fiúnak adott igazat, volt viszont olyan is, aki lírai rezignációval az öreg férfi fájdalmát színezte ki emberi szépségekkel. Cocteau nem részrehajló. »Kubista« hidegséggel nézi felnőtt drámáiról korában is a lelkek aranyhalakat, élő moszatokat és halott homokszemeket ringató akvárium-vizét. Látja azt is, ahogy az apjával szemben a fiúnak van igazsága, s látja a másik igazságát, az apáét. De látja azt is, ahogyan a fiú megérzi az idegen igazság szelének borzongását és egy-egy pillanatra átéli saját igazságának csődjét. A másféle értelem gyilkos közegébe kerülő lélek vergődését és konokságát csodálatos művészettel tudja kifejezni a cocteau-i játékosság. A drámai megrendülésnek oedipus-i mélységeit hozza vissza a színpadra, melyen állandóan jelen van azért a komédia mosolya is.

Hősei szeretik egymást s mégis könnyörtelenül állnak szemben egymással. A szeretetükben és a könnyörtelenségükben is egyformán van valami reménytelen. Valami, ami hihetetlen, de mégis úgy van.

Sokkal mélyebb, értelmetlenebb, zavarosabb, sötétebb a fiúnak és anyjának drámai kapcsolata. Fejetetejére állított modern Oedipus-dráma játszódik le anya és fiú között. A anya halálosan szerelmes fiába, de nem a végzet véletlen játéka ez a szerelem, hanem öntudatos vadság. Ez a vadság tudja magáról azt, hogy jogtalan, igazságtalan, sőt értelmetlen is. De mégse tud segíteni önmagán. Cocteau drámájában Yvonne, az anya, az egyetlen igazi tragédiához. Gyógyíthatatlanul szerelmes gyermekébe s ez a szerelem megöli.

Cocteau türelmetlenül zsufolt drámájában szemben áll egymással az anya és a fiú, az apa és a fiú, az anya és a fiú fiatal szeretője és az apa és a fiatal szerető is. De szemben áll az apával és az anyával az anya nővére is, aki első menyasszonya volt az apának. Csupa pattanásig feszített szenvedély izzása ez a darab. A feszültség vad atmoszférája szétrobbantán a dráma kereteit, ha Cocteau »játékossága« nem érezné a tragédiák visszaját, a minden tragédia mélyén felgyülemelő keserű komédiát is. A sors ironiája szólal meg a vad játékban, amikor a tragédia egy-egy pillanatra megdöbbenő és váratlan szellemességgel átesap a komédiába. Nem átoldódik, hanem átszikkaszt, hogy utána újra visszaesapjon a fekete iszonyat mélyvízeibe. Így kap a tragédia itt-ott komikus reflexeket, de ez csak fokozza a dráma emberi keserűségét.

A dráma öt szereplőjén kívül van a darabnak egy hatodik szereplője is. Ez a szereplő nem ember, hanem csak egy szó. Ez a szó sokszor elhangzik a színpadon. Erős hangsúllyal, túlzott nyomatékkal minden szereplő többször kimondja. A legbonyolultabb helyzetekben az örök ironia szelleme lép a színpadra ebben a szóban: »Hihet-

Gábor Miklós és Szörényi Eva

(Foto: Várkonyi)

len«, azaz »Hihetetlen«. Ennek a szónak menedéket nem adó fölényessége egy-egy pillanatra feloldja a dráma atmoszféráját és úgy lép a színpadra, mint egy mosolygó, csibész Lucifer.

A darabnak a »hihetetlen« szóval egyenrangú, elvi jelentőségű szereplője az Igazság és Rend fekete angyla, aki a vénlány maradt Leonie nővér álarcában lép a színpadra. Lényegesen tiszta, komoly és kalandtalan. Ő próbál rendet rakni a zavart család összevissza otthonában és dühös elszántsággal a »bolond« családtagok lelkében is. Befejezésül az ő anyagi könnyörtelensége öli meg Yvonne-t, az anyát. De ő szerez igazságot a fiatal szerelmeseknek is. Kemény, embertelen figura. Az Igazság és a Rend démona. Pillanatokra visszaváltozik ugyan emberré (mert ez is játék!), de mivel megfagyott emberi sorsán ez úgyse segít már, elszánt könnyörtelenséggel vállalja a láthatatlan fekete angylaszárnyak heroizmusát.

Jean Cocteau darabja nem tragédia és nem komédia. De nem is tragikomédia és nem is életkép. Egyszerűen csak: költemény. Cocteau a »boszorkányosan ügyes« szerző álruhájában is költő. Nagy költő. S a virtuózan szerkesztett színmű ugyanannak a költői ihletnek mélységeiben született meg, mint a hajdani kubista »Vocabulaire«, vagy a mélységesen szép és emberi »Plain Chant« Cocteau-versei.

Az előadás

A Művész Színház Kéllényi Mária fordításában s Apáthy Imre rendezésében adta elő a darabot. Hogy a cocteau-i szöveg izgalmas finomságaiból és szellemességéből semmi se vesszett el, elsősorban a kitűnő rendező érdeme. Tökéletes érzékkel teremtette meg a cocteau-i költészet színpadi akusztikáját. Upor Tibor diszlete a maga kispolgári csúnyaságában — atmoszférát teremt. A barna tapétás falak, a csúnya rokokó-függöny, az empire-keretes tükrök, a barna tábori pléddel letakart sezlón ijesztő, penetráns természetességgel fejezi ki azt a rendetlenséget, mely a köztűnik élő emberek lelkében elősködik. Jelképes erejük a kosztümök is. Az anya gyűrött, éjjel-nappal viselt szennyes-szürke pongyolája a sivár kétségbeesés jelképe. De jelkép

Szörényi Eva és Uray Tivadar

(Foto: Várkonyi)

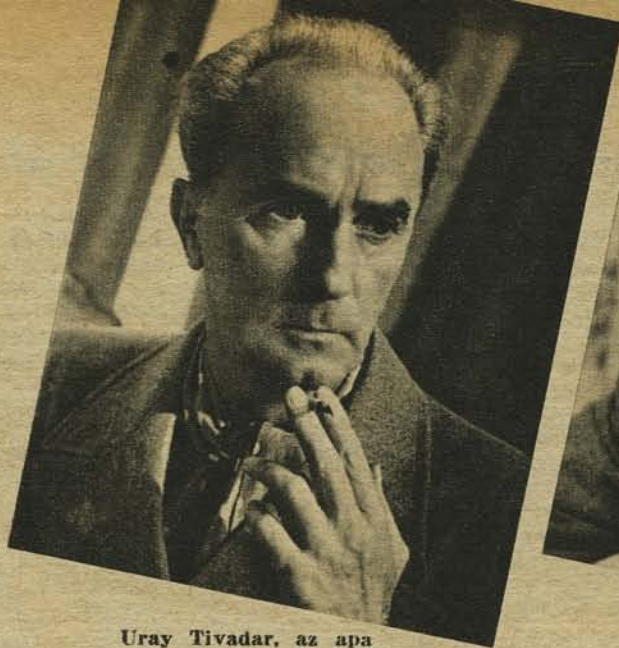
az a magas, harcias cylinder-esakó is, melyet az anya elveszett gyermeke visszahódításakor visel. S milyen finom rendezői ötlet, hogy a vesztés esata után ezt a kalapot ott látjuk a komód egyik vázájára húzva a limlomok között!

A színészek játékaról a legnagyobb elismeréssel kell megemlékeznünk.

Sulyok Mária az anya szerepében színészi remekművet alkotott. Hogy csak a legnagyobb mértékkel mérhető drámai színész, azt már a Hamlet Gertrudis királynőjének szerepében is megmutatta. De most a színészi varázshatalomnak olyan drámai erejű nagysága áradt belőle, melyet a kivételes színészek is csak ritkán tudnak megmutatni. Az örület változó végletei szerint tud olyan lenni, mint egy rekedt kofa, aki botrányt csinál, s a reménytelenség pillanataiban fel tudja idézni a kétségbeesés süketnéma csendjét. Megszépül akkor, amikor egy pillanatra, vagy egy félnapig, azt hiszi, hogy visszaszerezte gyermekét. A boldog mosoly szelíd fölénységben szinte újjászületik. De tud visszataszítóan csunya is lenni, mikor szennyes pongyolájában az indulatok kanális-szörnyeivel viaskodik. Karikás, dúlt szemében, vad, kócos arcában félelmetes szörnyeteg laknak...

A kamaszfiú szerepét a fiatal **Gábor Miklós** játssza. Remek színész! A rakoncátlan fiatalság szentelen öröme és mélységes, tanácstalan kétségbeesése egyforma erővel és hitelességgel tudja kifejezni. Mikor bolondos örömben csókkal ront rá kedvesére vagy édesanyjára, epoly hibátlan, mint mikor a nagy csalódás megrendülésében úgy nyöszörög, mint a szerencsétlen eltaposott kölyökkutyák. Ahogy felröhög, vagy ahogy eltátott szájával hallgatja a meglepő beszédet, egyformán jó. Hibátlan.

Az apa nehéz szerepét **Uray Tivadar** játssza. *Kimért elegancia.* Ez a lény. *Pózol.* Ez már kicsit a szerepe is. A pózolás emberi drámáját játssza le. Megilletődve, meghasonolva pózol. Va-

Uray Tivadar, az apa
(Várkonyi Stúdió)

Gábor Miklós, a fiú
(Várkonyi Stúdió)

lamit védenie kell a pózolásal. Az elszánt hazugságot csak ennek a póznak fensőbbsege által teremtett atmoszférában tudja végighazudni. Minden percében érezzük a belső összeomlás veszélyét. Erősen egyéni színezete mellett is tökéletes színészi alakítás Uray Tivadar apafigurája.

Szőrényi Éva szépsége pompásan ható, remek színfolt a komor játékban. Űde, elragadó. Játéka néha kicsit bágyadt, de tiszta és sokszor már igazi drámai erő is árad belőle. Legszebb abban a jelenetben, melyben a lépcső alján állva, kétségbeesve s mégis valami nehéz tétova gyöngeséggel úgy kapkod fölfelé, a lépcsőn eltűnő gyerek kedvese után, mint a vízbefúló kaphat a szalmaszál után.

Keresztessy Mária nem tudott megbirkózni a kemény Leonie nagyon nehéz arkangyal-szerepével.

Az előadás jó volt. *Elmény volt.*

Szegi Pál

Sulyok Mária, az anya

(Rozgonyi felvételei)

Ladomerszky Margit

az íróról, a színésznőről és a színjátszás titkairól

A közönség és a kritika meggyőző véleménye szerint Ladomerszky Margit legjobb szerepe, vagy legnagyobb színészi alkotása a »Warrenné mestersége« című Shaw darab főszerepe volt. »Ebben mutatta meg legteljesebben emberteremtő varázserejét«. Ezt írták róla annakidején a színházi újságírók.

A »Warrenné« volt valóban a »legnagyobb« Ladomerszky-szerep. Az eddig legnagyobb. Hogy még sok »nagy« és »legnagyobb« fogja követni, abban nem kételkedhet senki. Hiszen egy művész, ha diszpozíció, kedv, jó szerep befolyásolja is munkáját — mindig olyan nagy, amilyen nagyra érlelte a munka, az élet, a sors, a véletlen, vagy az Isten. A művész se lehet kisebb — önmagánál.

A művésznőt otthonában látogattam meg. Az otthon a színész magánéletének díszlete. Azt is érdekes megnézni. Az is jellemző, mivel díszíti fel otthonát, életét valaki.

Legelőször egy XIII. századbéli Buddha-szobron akad meg a szemem. Mellette egy bizánci kovácsolt kereszt, s egy belga templom remjaiból kimentett faszobor. Szeretettel és művész-szívvvel összeszedett kis gyűjtemény.

A vitrin még üveg nélkül áll a szobában. Néma emlékeztetőül, hogy ezek a »holmik« is találkoztak a háborúval...

Beszélgetünk.

— Utoljára Warrenné szerepében láttalak. Nagy sikered volt. Ezt a szerepet szeretted legjobban?

— Mindig azt a szerepemet szeretem, amelyben utoljára játszom. Azóta új feladatok jöttek. Más átlések, amik lekötöttek és izgatták fantáziámat. Valahogy úgy vagyok, mint az anya, aki újszülött gyermekét becézi legjobban...

— Áruold el a műhelytitkot, hogyan formálsz szerepeidet?

— Most a Cocteau-darabra készülök. El-

ső pillanatban, mikor a szerepet nézegettem, ijedség fogott el. Hogy is találkoztunk: Cocteau megálmodott figurája és én! Később barátkozni kezdtünk egymással, lelkében kutattam, szinte a bőrébe bujtam, azzá váltam, áthasonultam... Színészeket játszunk a darabban. Cocteau a színészek magánéletének furcsaságait, kis bolondjait írta meg, amely valamennyiünkre rányomja bélyegét... hiába tiltakozunk... hiába tagadjuk... egy kicsit bolondok vagyunk mi is!

Filmekről folyik a beszéd.

— Mikor az első orosz filmet megnéztem, különös, furcsa levegő csapott meg.

1913

Ladomerszky Margit

(Foto Rozgonyi)

Öszinteség! Mikor jutunk el mi is az őszinteség ilyen mélységére?! Az utóbbi években el voltunk zárva Nyugat-Európától és Amerikától. Kíváncsi vagyok új szellemi termékeikre. S miután mi mindig a Kelet és Nyugat ütközőpontja voltunk — a keletről áradó furcsa őszinteség és az új nyugateurópai és amerikai keverékből, úgy gondolom, valami sajátos magyar stílust termelhetnénk ki. Ez lehetne a mi új irányunk.

— Miben látod a színjátszás új stílusát?

— Új világban, új írók, új mondanivalók születnek. A színjátszó stílus mindenkor függvénye a kor írói törekvéseinek. Az író, a költő teremti meg azokat a stíluskövetelményeket, amikkel szemben a színház és a színházon keresztül a színész elköteleződik a művel szemben. Egy és ugyanazon kor többféle játéktípus felé esábitja a színészt. Hiszen annyiféle szerepet, írói szólaltat meg. Realizmus? Naturalizmus? Nézzük meg közelebbről a színész munkáját a szavakon keresztül: A színész alakításában a költő álmát, egy megálmodott lelket testesít meg. Ezek az álmok... az író álmai, mutatják majd meg azt az utat, amit a színésznek követnie kell, hogy eljusson a színpadvalóságig. Ez az út határozza meg majd az elkövetkezendő játéktípust. Egy bizonyos: az új világ művésze az eddiginél szélesebb réteghez fog szólani, ezért tömörebb, kifejezőbb lesz a színjátszás stílusa.

— Milyen szerepeket játszanál szívesen?

— Új írók, új mondanivalóit szeretném tolmácsolni. Éhesen vágyom, szépre, jóra. Felkészülve várom az új feladatokat. Klasszikus szerepek? Minden színész vágyódó, áldozatos adója hivatásával szemben.

— Miben hiszel még a munkádon kívül? — Abban, hogy a kataklizma megtisztította az embereket. S ha munkánk ma még nem az aminek lennie kellene, akkor is a szellemi romok helyén elhelyezett első téglát, új egy megtisztult élet felé...

— Milyen a magánéleted?

— Komoly időket élünk, nem lehet fontos a színész magánélete. Nincs kedvenc

Alsó képek: Warrenné szerepében

(Foto Várkonyi)

(Foto Rozgonyi)

Somlay Artúrral a »Hat szerep keres egy szerzőt« c. Pirandello-darab főszerepében
(Foto Rozgonyi)

A »Viharos alkonyat« főszerepében
(Várkonyi Studió)

parfömöm... nincs kedvenc kutyám... nincs... nincs... és még sok mindent el-sorolhatnék, ami nincs. Egy van: Színház. Tehát a munkám.

— Film! Magánszínházi szereplés!

— Filmén a »Tanítónő«-ben, »Tiszazug«-ban játszom, azonkívül néhány régi film-ben. Ezek már készen állnak, de az elmúlt időkben nem kerülhettek bemutatásra. Két szerepre a Vígyszínházhoz szerződtem kö-zös szerepválasztás alapján.

Végül megkérdezem, milyen érzés a fiatal arc és a hófehér hajkorona ellen-tété?

— Sokszor kellemetlen ez az ismétlődő kérdés. Nyomoréknak érzem magam, mint egy tevé, »akitől« megkérdezik, miért van púpja és érdemtelenül rakom zsebre a ko-rai ősz hajamnak előlegezett tiszteletet. Miért fehér a hajam? Miért fehér a hó? Megöszültöm 19 éves koromban!...

Észre se vettük, mint csendesedett el az

utca zaja... Lassan teljesen besötétedett... Jó érzéssel veszek búcsút Ladomerszky Margittól, az embertől. Olyan művész, aki szívvel-lélekkel szolgálja a magyar kultú-rát és csak a művészi feladat tölti ki éle-tét...

Gamásiné Halmy Sári

BÉKÍTŐ IDŐ

(N A P L Ó)

Írta: GYARMATHY ERZSÉBET

Balaton-Széplak. Hétfő.

A langyos porban, mint a gyerekkorban, mezítláb megyek este a tejér', gyümölcsfák állnak hosszú, terhes sorban, az ég s a föld mindjobban összeér,

a félsötét, kövezett pítvarokban csobog a tej, még sűrű és meleg, ínyemen por, mézillat, rétifű van, lányok majszoznak fehér kenyeret,

nehéz korszakkal indulok haza. Lassan emelkedsz alvó partokon, (míg faanyag füst ér, vénige szaga) esthajnaleszillag, gyermekeszillagom.

Kedd.

1.

Vitorlást zár a hamvas öblű táj, csak annyi most, mint egy messzi árny. Eső után, az üveg-ég alatt dél van, szikrázva áll a pillanat.

2.

A kagyló lassan és mélyen halad, finom vonalat húz a víz alatt, így rajzolódasz szívembe, sejtetem, emlékezem, ilyen e gondolat.

Szerda.

Ez már a hűvös szeptemberi éj, ismerlek bukó csillag, szenvedély, egy fenyőnek támasztom homlokom, koca! zörren el, messzi mély-úton,

és lélegzeni hallom az időt, mit víz, sötétség, tücsök összeszótt, a jegenyék közül pára szítál, mint a magányom, lassan nő a táj.

Csütörtök.

A napok selyme, méze még enyém, — éjszaka növesztett a gyenge fény, úgy edzett meg a magány, mint a tört, szelíd, sötét erdők állottak őrt

mellettem, míg a rét égett fűvén versemet írtam, vagy aludtam én.

Péntek.

Két álom közt a sárga csillagok, mint margaréták, paplanodra szállnak, fogd tenyeredbe a pillanatot, rebben a szíve, akár egy madárnak,

mentsd át, legyen tiéd e könnyű éjben az ó- s az új-bor, a napos szüret, a tündöklő emléket észrevétlen, rajzold oda a fukar semminek.

Szombat.

A hold az égen fennakadt, hangosak már a madarak, a parti sás még aluszik, a vízen könnyű szél uszik.

A hold az égen fennakadt, nappalaimban hordalak, kít a komoly, szomjas magány ringatott, annyi éjszakán.

Csillagnak felneveltelek, remegsz most életem felett, s mint darvak, párás éjeken, kiáltasz, tűnő szerelem.

Mint halott gyermekét, szegényt, anyja, e esőppnyi, vak reményt dajkálgatom a karomon, hogy arcod újra láthatom.

Vasárnap.

Eg! röszetű! Vénasszonyok nyara. Szólj csak tücsök, kéthangú fuvola, Elaludtam itt a padon s velem emelkedik-süllyed az éjszaka.

A MAGYAR SZÍNHÁZ ÚJ MŰSORA

Shaw »Blanco Posnet« elárultatása című egyfelvonásosával és a Szabad Nép-kabaré műsorával kezdte meg őszi szezonját a Magyar Színház. *Hont Ferenc*, a Színművészeti Akadémia igazgatója, bevezető beszédében a színvonalas, nemes szórakoztatásnak adta át azt a színpadot, amelyen nemrég még a »Csodabár« sekélyes, ízlésrontó előadásai zajlottak le.

A premier igazolta, hogy a látszólag heterogén műsor két része — Shaw-darab és politikai kabaré — a veséig ható elemzés irodalmi törzsének két rokonhajítása. Shaw mondanivalójának örök időszerűségét frapánsan egészítette ki napjaink kisebb-nagyobb problémáinak szellemes karikírozása a politikai kabaré görbe tükrében.

A »Blanco Posnet«-ben Shaw erős színekkel megfestett, realista életképbe szötte bele költői tündözését az élet értelméről. Blanco Posnet előtt a lincselés árnyékában tárnak fel a hiábavalónak látszó jószág, a fölös áldozat és a féktelen emberi gonoszság mély összefüggései. A lótolvajlással gyanúsított Blancót megmennti a költőtől jóeszelekedete — a lovat átengedte egy anyának, aki haldokló gyermekével orvost keresett — és megtisztulása magával ragadja az ellene hangolt, lincselésre szomjas tömeget, sőt a vesztére törő céda lányt is. A »komizs játékból« — Blanco Posnet szavaival — így lesz a sötét sötét ösztönöktől való felszabadulás »nagy játéka«.

Shaw a »Blanco Posnet«-ben sem riad vissza a hatásos ellentmondások dialektikus halmozásától. A főhős istenkáromlása és misztikus elrévülése, a tiszteletes tekintélye és öncsaló kép-mutatása, a kis város szajhájának a döntő pillanatban megtorpanó gonosz-sága: ugyanannak az emberi alkatnak kétféle megnyilvánulása. Az egyértelmű lelki képlet, a »töretlen« lélekrajz — ha csak nem mániákusokról, egy szenvedély megszállottjairól van szó — mindig közepes alkotók műhelyéből kerül ki. A legnagyobbak a teljes élet és az ellentmondásokkal zsúfolt ember képét adják műveikben.

Görbe János széles mozdulatokban

és finom rezdülésekben bővelkedő Blanco Posnetje még a kitűnő együttesből is kiválik. Színes játéka az átélés élményévé fokozza a nézőben a friss izgalommal pergő előadást. *Farkas Gyula*, *Szende Mária*, *Sallay Kornélia* és az együttes többi tagjai finoman kidolgozott színészi teljesítménnyel járultak hozzá a felújítás sikeréhez.

A Szabad Nép politikai kabaréjának üzemi előadásokon, matinékon sikerrel kipróbált műsora »nagyszínpadon« is eléri hatását. A feketézésnek, az igazolások körüli visszasságoknak

A GYERMEKSZÍNHÁZRÓL ÉS „LAKNER BACSIÉK“ SZÍNHÁZASDIJÁRÓL

Ezzel kezdjük: gyermekszínházat a gyerekek számára kell rendezni! S nem a mamáknak, nagybácsiknak és nagynéniknek.

Természetesen tudjuk, hogy mit jelent a mamák számára a gyermekszínház, ahol az előadáson kiöltözve, szalagokkal feldíszítva »szerepelni« látják gyermekeiket. De mégsem a mamák fontosak a gyermekszínházban! Rendkívüli jelentőségű a gyermek számára az első színházi élmény. Tehát vigyázni kell, nehogy nivótlan, lelkiismeretlen, hülye játéknak engedjék át a gyermekszínház színpadát. Igazi írónak kell írni gyermekdarabokat, mert a gyerekeknek írni komoly írói munka s igazi színészeknek kell játszani a gyerekeknek, mert az nagy színészi feladat.

Gyermekszínházszáson Magyarországon eddig, de nagyjából Európában is, a sekélyes színjátszásért érték. Ebben is a polgári társadalomnak az a lelkiismeretlen sekélyessége nyilatkozott meg, mely az olcsó csillogás szemfényvesztését ugyanolyan rangra igyekezett emelni, mint a valódi értéket. Önmagát csapta be ezzel a polgári társadalom. De mennyivel súlyosabb ez akkor, amikor a gyerekek számára igyekszik ezt a hazug ürességet szemfényvesztő csillogással kívánatosá tenni. A gyermekszínház komoly dolog. Legalább is a felnőttek számára komoly feladat. Komolyan kell venni.

Rendkívüli bája lehet annak, ha egy naív gyerek kigondol egy mesét s azt testvéreivel, barátjaival, esetleg ő maga, egyedül, eljátssza. Az ilyen gyermekszínház harmatos gyarlóságaiban érdekes, sőt értékes anyag a lélekkutatók számára is. De semmi esetre sem látjuk értelmét annak, hogy a nagy operettek díszes kosztümjeibe öltöztessék fel a gyerekeket és eljátszassák velük a Csárdáskirálynőt vagy esetleg a Csodabárt.

Ha az oroszok közül egy *Alexej Tolsztoj*, *Fadjev*, a franciák közül *René Arcos*, a németek közül *Richard Dehmel*, a csehek közül *Capek* méltónak érezte és a legnagyobb írói feladatnak tekintette a gyerekek számára írni, akkor Magyarországon is rájöhettének arra, hogy az együgyű banda-bandázás e rossz, felnőtt játék ízléstelen leutánczása nem lehet a

és napjaink egyéb káros körtünetei-nek kipellengérezése »kilógó lóláb« nélkül kényszerítik rá a viharosan mulató közönségre az erkölcsi tanulságot: csak tisztességesen érdemes élni. *Darvas Szilárd* szellemes konferansza nemcsak méltó keretbe foglalja a műsort, hanem ötletességével azokat is megvigasztalja, akik sajnálni kezdték a hajdan oly igényes konferanszműfaj elsovadását. *Gábor Béla* és *Darvas Szilárd* szatirikus éllel mulattató tréfáiban *Korniss Kató*, *Pásztor János*, *Horváth Ferenc* és *Zsolnay Jutka* aratott megérdemelt sikert. *Rózsa Vera* szépen énekelt magyar és orosz népdalokat.

Gyenes István

gyermekirodalom, a gyermekszínház feladata. Vannak azonban nagy magyar példánk is. *Móricz Zsigmond*, *Molnár Ferenc* és *József Attila* nem tartották írói rangjukhoz méltatlannak, hogy gyermekeknek írjanak. Egész sereg kitűnő fiatal írónk és költőnk foglalkozott teljes írói becsüvel a gyermekirodalommal. *Elég Török Sándor*, *Zelk Zoltán*, *Waldapfel Imre* példájára hivatkozni. Ha a mesékben és gyermekregényekben meg tudták találni a művészi irodalmi stílust, akkor a gyermekszínpadon is meg kell azt találni. Természetesen írói kellene hozzá. A lelkiismeretes ember természetesen, nem bízhatja gyerekekre a színdarabírást, de éppúgy nem bízhatjuk a gyerekekre a darab színészi részét sem.

Mindezeket azért tartottuk fontosnak elmondani, mert megnéztük a Magyar Színház épületében újból feltámadt Lakner bácsi gyermekszínházat.

Az előadás két részből állt; két »nagyobb kiállítás« revüből és kisebb jelenetekből, versekből.

Az »lel-pici sportrevü«-ben kisfiukat, kislányokat autósoknak, sielőknak, teniszezőknek öltöztettek fel a jóakarattal felöltöttek és ezek a kis primadonnák fél órán keresztül énekelgettek, hogy »gyere velünk autózni, töff-töff!«, meg: »gyertek gyerekek, teniszezni, attól nő a muszklitok, plöm-plöm!«

A »Babalakodalom«-nál már pirult is az ember. Gyerekekkel, igazi, élő szép gyerekekkel ennyi bárgyúságot elmondani már bűn. De nem is ment lépre az őszinte kis publikum! Innen is, onnan is mindüntalan hangzottak a közbeszólások, »anyuka, miért sír ez a kislány, hiszen nem is kapott ki!«

A böles, tanítócélnatú versikéket — a jó gyerekeket szeretik a nagyok, a rosszakat nem — szépen kihangsúlyozva, helyenként a meghatottságtól még sírva is, dallamosan énekeltek a kis »színészek«. A sláger daloknál még a bemondó is azt tartotta fontosnak, hogy azokat Medgyasszay Vilma és Sárdi János éneklék — a rádióban. A kis »dizőz« kezében piros muszlinkendőt morzsolgatott, lobogtatott, akárcsak a nagy Karády.

Az előadás nagy társadalmi esemény követte, amely felülmuta a legjobban rendezett bridszdelutánokat is: »a mi fiunk« tehetségét licitálta egyre túl, az ebből társadalmi kérdést csináló nagyszámú rokonság.

Kőbányai György

Baloldali kép: Görbe János, Sallay Kornélia és Szende Mária a »Blanco Posnet« elárultatása főszereplői

(Foto: Várkonyi)

SZÍNÉSZ A SIKER BITÓFÁJÁN

Írta: SOMLÓ ISTVÁN

Jouvet szerint a színház egyetlen problémája a siker. Ha ez a megállapítás helytálló lehet, hogy t. i. a színháznak csak egyetlen problémája van és ez az egyetlen a siker, akkor szeretném ezt a gondolatot meghosszabbítani így: a *színésznek*, ha nem is egyetlen, de legfőbb problémája a siker.

A siker mértani helyét megállapítani az ábrázoló művészet táblázatán most nem feladatunk, egyedül a sikernek a színészre visszaható tüneteire szeretném megvizsgálni, lehetőleg hidegen és szenvedélymentesen.

Mindenekelőtt — ha ez lehetséges — állapodjunk meg a következőkben.

A színész: az érzés és értelem színes panorámája, az ösztön, amely — Balzac-kal szólva — megfürdik a gondolatban. A tehetség támadó jelentkezése nem elkülöníthető, nem bekelezhető, nem leszámítható jelenség. A tehetségnek *tenyésztete* van; következőképp tenyésztője is. A tehetség zseniális kivitelben is bozontosan jelentkezik. Körül kell nyírni, fazonírozni, középen vagy oldalt elválasztani. Ez a munka a rendező feladata.

A színész kettesben magányos: a rendezőjével. *Mint ikreknek kell összenőve lenniük, együtt lélekezniük, szívüknek együtt dobognia és együtt, egyszerre gondolniuk Istenre.*

A színész puha, érzékeny, süppedékes anyag. Egy sóhaj, egy lélekzetvétél is felrajzolja ábráját lelki szövetrendszerének falán. Húrozatában nem csak az alaphangok, hanem a fel nem mérhető árnyalatok is rezzenékenyek. Húrrendszerében nem számolható a sokadalom.

Ha lelkiismeretesen áttekintjük és erősen odagondolunk a magyar színészet számottevő művészeinek munkakalasztrómájára, (természetesen csak az elmúlt 20–25 évről beszélhetünk) előttünk feszít az *egy-húr* rendszernek a kísértése, az a kétségtelen tünet, hogy a tehetség jelentkezésével együtt megmutatkozó, sokféle rezzenékeny húrrendszerben, kevés kivétellel, minden művész csak egy húron gyakorlatozik és reménytelenül porosodnak, repeznek, szakadoznak a többi hurok. Azt az *egy húr*t pedig, majdnem minden esetben, az első sikernek kíméletlenül kísértő emléke pengeti.

A színházak művészi vezetésének, a színpadművészeknek, tehát a rendezőnek legfeltűnőbb könnyelműsége, hogy egy darab szereposztásnál, esetleg egy új, vagy klasszikus darab színrehozatalánál az illetékes színész sikeremlékét exhumálja, annak alapján bizza meg az új feladattal, ami végeredményben nem több, mint az ismert húr kicsengésének meghosszabbítása.

Ha olykor kivétel történik, ami leginkább nem önálló kezdeményezés, hanem a színház időszerű körülményeinek kényszerűt szülte, akkor mindenki *csodálkozik*, színház és közönség is, hogy a színész ilyen újabb feladat megoldására is képes, hogy tudja azt is, amire eddig senki nem mert gondolni. És ilyenkor megkezdődik annak a *másik húr*nak további, kimerítő ápolása.

Igy akadozik a színész elmúlt sikerének bozótjába, így húzza lábával

egyik sikerének hinárját, bele a másik sikerbe.

A közönség, amely kevésbé beavatottan kíséri a színész teremtő eszközeinek műhelyét és titkait, mily sokszor állapítja meg egymás között, hogy az előttük kanyargó alakítás, külső jeleivel épp úgy, mint hanghordozásában, mennyire emlékezteti őt egy régebbi alakítás fénylő, sikeres, jellegzetes pillanataira. Természetes, hogy jobban látja ezt a rendező, a színész jobbik énjé, aki ennek ellenére, a gazdagon telített tehetségnek csak kipróbált, sikeres sarkait csiszol-gatja.

(Legjobb igyekezettel sem tudom különválasztani a színészt a rendezőtől. Hiszem, vallom, hirdetem a nagy színészyeniségek termő és teremtő gazdagságát. De csak egy művészileg egyenértékű rendező ellenőrző körzetében teljeshet ki hibátlanul, meg nem érinthetővé.)

Az említésre kínálkozó tünetek tömegéből emlékezzünk egynéhány színészre. Arra:

aki egy fantasztikus szerep országos sikerű ábrázolásának groteszk eszközeit, 25 éven keresztül, több száz másik szerepben viseli tovább; hanghordozása, tagjátéka minden szerepben ismerős; de még csipője is az első nagy siker groteszk hullámszát rezgeti.

aki szerepről-szerepre a diplomás, intellektuális ábrázolás mélyvizében talpal, pedig talán vidrafürdővel alkalmas volna a felszín könnyed megborolására;

aki a paranoiás, terhelt, idegbeteg, fél- és egészbolondok specialistája, akinek a legszürkébb tömönlat valamelyik pontján egy szó megakad torkában; s ha hosszasan néz — mondjuk — egy gyufatartót, átgulóz szembogarában egyszerre megvillan a többi közismert fénye;

aki egy kis inasszerep hűséges mintázásával pályájának erdemrendjét nyeri el és 50 éven keresztül nem engedik tovább a sikeresen kipróbált inasszerepek 30–50 szavánál;

aki pályája kezdetén belebukik a sikerbe és a siker kórokozó baktériumát: a leptető, lassú, aldallamos beszédet, egész színészi életének vérkeringésébe áruolja;

aki évtizedeken keresztül a sima, közvetlen játék nemesen egyszerű mestere lesz és ha szórakozottságból ráejtenek egy klasszikus szerepét, a megkötött, veretes szöveg kezdő harmadában feldokolni kezd.

A Stanislavszki gondozásával és táplálásával felnőtt orosz színészetnek csak egy — állítólag — selejte-sebb társaságát ismerem, a *Budapest*-en is járt *Germanovák*at. Nem beszélve most e társaság munkabecsületéről, művészi alázatáról, legesekélyebb színpadi megmozdulásuknak istentiszteletszerű ünnepélyességéről, egyedül itt találtam meg a színész-tehetség sokszálú húrozatának teljes kiaknázását, a fény és árnyék, a humor és tragikum, a szép és rút ellentétes színeinek, hangjainak, *egy* színész-tehetségben beágyalt, lelkesítő kiemelését. Ezek a színészek és színésznők, estéről estére, a szerepváltozatoknak olyan gazdag skáláját játszották

(valóban változóan és egyik szereptől a másikig fel nem ismerhetően), hogy a beavatottak és a kevésbé beavatott nagyközönség esetleg lankadó hite újból megerősödhetett a színjátszás művészetének halhatatlan, örökkévaló erejében.

A siker különös főzet. A színjátszás vegyonyhájának méreggyökereiből nehezen lepárolható. Csinján kell banni vele, mert kötelez. *Le succes oblige!* Az állandó sikertervezés, az állandó sikerművelés öntetszolgáló hajszája a művészi halhatatlanság szaladján igen könnyen sikertelenséggé torzul. *Nem az a siker, amit verejtékből gyúrnak, hanem ami a természet törvénye szerint születik, egy kicsit Isten beavatkozásával.*

Egyik sikert lemásolni, belerajzolni a másik szerep tervrajzába, a színészi tehetség és leleményesség erőforrásának apasztása. Copier, c'est vivre! — mondja Balzac. Másolni, az csak maga az élet. De... *inventer en toute chose...* tehát kitalálni, a mindennél értékesebb inventiót beállítani a munkarendszerbe... c'est vouloir mourir a petit feu... annyi, mint lassú tűzőn égni el. *Es minden igaz művész eszméinek egészségügye megköveteli azt a heroikus lázt, amely lassan elégeti.*

Ha a magyar színészet nagyjaira gondolok, közöttük legelső sorban *Pethes Imrét*, a következő képzettársítás alakul ki bennem. Úgy vette kezébe a szerepet, mint ahogy pap veszi kezébe az imakönyvet. És amikor magára öltötte a szerep-előkészület miseruháját, elbúcsúzott családjától, barátaitól, szeretteitől. Csak így, csak ez az alkotásvágyának kötelező aszkétikus láza, amely eléget, s nem igen hagy maga mögött pernyét.

A színészi tehetség megmunkálásának első lépéseinel, tehát a színésziskolában elkezdődik az a helytelen rendszer, amely később, a színházak felelős színész-kezelői részéről folytatódik. Az ugyanis, hogy az oktató a sokrétű színészi östelevénynek a mutatóssabb hányadát rigolozza.

Nagyon kevés az a megfoghatatlan, megállíthatatlan, letiporhatatlan, ősi színész-tehetség, amely a mesterséges akadályokból is hasznót húz. Akinek számára nincsen megoldhatatlan forma. Aki megbabonázó tehetséggel az alexandrinust éppen úgy állja, mint a szonett-formát. Aki a jellemfestés és érzés-ábrázolás legszélsőbb végvárát lakja. Aki messzi, átfoghatatlan világokat visel magában, melyeknek nincsen színészi vámbatára.

Bajor Gizi és Pethes Imre nevével csak a nyomokat festem meg, melyekből ki lehet következtetni az egész teret.

Tehát óvatosan a sikerrel! Az igazi színész-tehetség útja fárasztó, tikkasztó, hevítő, olykor egészségellenes vándorlás a szélrózsa minden irányában. Nem elég *egy sikerrel* kényelmesen mindig csak egy katasztrális holdon topogni.

Ha van is minden művészen egy hang, egy árnyalat, amely csak az övé, ne feledjük, hogy a színészben nem az a babér, aki először tűz ki zászlót valamely oromra, vagy először foglal el lakatlan területet, hanem azé, aki megaditja, gyarmatosítja, benépesíti, egyesegyedül önmagának.

BALÁZS BÉLA: ASTA NIELSEN

Az ötvenéves jubileumát ünneplő film történetének egyik legszebb fejezete Asta Nielsen nevéhez fűződik. Ennek a páratlan színésznőnek köszönhető jórészt, hogy a némafilm a szórakoztató látványosság, az újszerű technikai mutatóvagy színvonaláról igazi művészetté nemesedett. Az alábbi remek művészportrét Asta Nielsenről Balázs Béla 1924-ben írt a »Der sichtbare Mensch« című, alapvető, világszerte ismert filmkönyvében jelent meg. Tehát még a némafilm korában.

*

Ha kételkednénk abban, hogy a film valaha igazi művészetté válik és méltó lesz arra, hogy az Olympuszon a tizedik múzsa szerepét töltsen be, ha néha szinte úgy tűnik, mintha a film csak elsatnyult színház lenne és úgy viszonylana a színházhoz, mint a fényképmásolat az olajfestményhez: kételkedésünkben Asta Nielsen az egyetlen, aki visszaadja a filmberetelt hitünket és meggyőződésünket.

Egyik filmjében például szerelmet és szerelmeskedést játszik. A film már csak azért sem lehet fényképszerű utánczata valamelyik színpadi darabnak, mert nincs is színpadképes tartalma. A Jessner által filmre vitt »Erdgeist«-ből hiányzik minden, ami irodalmi. Nem is dráma. Az erotika nagyszerű mozzanatjátéka.

A film tartalma mindössze az, hogy Asta Nielsen hat férfival kokettál, flörtöl, szerelmeskedik és elcsábítja őket. A film tartalma ennek a nőnek erotikus kisugárzása. Egyben a szerelem teljes mozzulatlexikona. (Talán éppen ez a filmművészet klasszikus formája, amelyben nem a »cselekmény« idézi fel külső céllal a mozzulatokat, hanem minden egyes mozzulatnak okai vannak és ezért a mozzulatok befelé mutatnak.) Az erotika azonban — éppen ebben a filmben nyilvánul meg határozottan ez a tétel — a legsajátosabb filmtéma, a film önmagáért való anyaga. Mindenekelőtt azért, mert az erotika mindig testi élmény, legalább az is, tehát látható. Azután csak az erotikában van meg a néma megértés hiánytalan lehetősége. A szerelmesek szemükkel folytatnak párbeszédet — és mégsem marad közöttük semmi kimondatlanul. A nehézkes szavak csak zavaróan hatnának.

Asta Nielsen mozzulatainak változékony-sága, mimikai kifejezéseinek gazdagsága egyenesen kábitó. A költők nagyságát szókincsük bősége jelzi. Shakespearenek dicsegetére emlegetik, hogy tizenötezer szót használt. Ha a mozgófénykép segítségével egyszer összeállítják az emberi mozzulatok lexikonát, csak akkor lehet majd felmérni Asta Nielsen mozzulatkinését.

Asta Nielsen erotikájának teljes átszellemültsége ad különleges művészi értéket. Nálá a szem dominál, nem a test. Absztrakt soványsága egyetlen rángó ideg, vonagló

szájával és lángoló szemekkel. Sohasem meztelen, nem mutatgatja combját, mint nautyi filmszínésznő, aki brutális eszközökkel igyekszik erotikus hatást elérni. Ezek hatáncukkal közönséges birkák a felöltözött Asta Nielsen mellett. Mert Asta Nielsen szemével képes felkelteni a meztelenség hatását és úgy tud mosolyogni, hogy a rendőrség elkobozhatná a filmet, mint pornográf mutatóvagy. Eppen ez a spiritualizált erotika a veszélyesen démoni benne, mert minden ruhán át a távolba hat. Asta Nielsen sohasem buja, mindig van benne valami gyermeki, de abban a szerepében, amelyben utalányt játszik, aki felülkerekedése pillanataiban nyomban éberen figyelő, számító lesz: ebben az utalányszerepben naivsága szinte már növényyszerű. Nem erkölestelen, hanem veszélyes természeti erő és olyan ártatlan, mint egy ragadozó. Gonosz szándék nélkül falja a férfiakat és búcsúcsókja (megesőkolja azt a férfit, akit lelőtt) meghatóbb, mint az elhagyott filmszűzek minden könnye. Igen, hajtsuk meg előtte az elismerés zászlaját, mert nagysága összehasonlíthatatlan és senkitől el nem ért.

Asta Nielsen gyermekiségében rejlik mély filmtitok, mert titok az, ahogy a mimikus párbeszéd eszközeivel, szavak nélkül szerelmi kapcsolatot teremt partnerével. A legjobb színészek is csak monológokat tudnak filmen arcjátékkal kifejezni, magánbeszédet, amelyek egymással szembeállítva és összehangolva a párbeszéd látszatát igyekeznek kelteni. De hiányzik a szavak hídja és a némaság magánya elválasztja egymástól a színészeket. Mert csak a ki-mondott szóból lehet megtudni, mennyire értették meg egymást, mennyire mélyen érintette bensőleg egyik a másikat. A szavak közegének hiányát mindenki átélte, aki zenekíséret nélkül nézett végig egy filmet.

Asta Nielsen zene nélkül sem játszik hi-deg, légüres térben. Asta Nielsen a zene összekötő közege nélkül is a legbensősé-sőbb kapcsolatban áll partnerével. Hogyan?

Asta Nielsen arcjátéka, mint a kis gyermekeké, párbeszéd közben a másik ember mimikáját utánozza. Arcán némesak saját lelkének kifejezését olvashatjuk, hanem alig észrevehetően (de mindig érezhetően)

visszatükröződik rajta a másik fél arekifejezése is. Amint a színházban én is halom, amit a hős hall, Asta Nielsen arcán is látom, amit ő lát. Az egész diadalmat az arcán hordja és a megértés és átélés szintézisévé olvasztja össze.

Egy ízben Hamletet játszotta és az utolsó előtti felvonásban a melankólia mozdulatlan-apatikus arevonásával lépett Fortinbras, a norvég király trónja elé. A király felismeri Hamletben a régi bajtársat és kitárt karral, mosolyogva lép felé. Asta Nielsen areca — premierplánban — üres szemmel, értelmetlenül nézi a királyt, mert nem ismerte meg. Ajka értelmetlen fintorral utánozza a feléje közeledő király mosolyát. Fortinbras areca mint tükörben látható az ő arcán. Hamlet magáraölti az idegen arecot, amely elmerül benne és felismerve tér vissza a lélek felületére. És mosolya, mely csak kívülről felvett álarc volt, lassanként belülről átmelegszik és eleven kifejezéssé lesz. Ez Asta Nielsen legsajátabb művészete.

Hajtsuk meg előtte az elismerés zászlaját, mert nagysága összehasonlíthatatlan és senkitől el nem ért. Hajtsuk meg előtte a zászlót, mert művészetében az öregedő nő zuhanása is a színész nő felemelkedésévé válik. Asta Nielsen csodálatos színész nő, aki életét oly hiánytalanul alakítja művésztette, hogy minden szenvedését új szerepének örömévé magasztosítja.

Megjatszott az öregedő nő zuhanását. Egy nőt látunk, aki évtizedeken át velünk együtt élte át ifjúságának viharait és ez a nő az ősi viharban szemünk előtt öregszik meg. Asta Nielsen nyilvánosan, a közönség szeme előtt lett öreg nő. Mert semmi titkolnivalója sincs. Számára az öregedés nem vereség, nem hervadás és romlás, mert míg ezt a vereséget, ezt a hervadást játssza — az öregkor pusztán új szerepük lesz számára, művészet, mely oly friss és üde, mint maga az ifjúság. Így győzi le a művészet az életet. Asta Nielsen úgy teszi le ifjúságát, mint valami megunt ruhát és győzelmében biztos büszkeséggel öltözik legfrissebb alakításába, az öregségbe.

A film szöveggönyve közömbös. Jó, mert alkalmat ad Asta Nielsennek arra, hogy játsszék. Kifűző, mert tartalma nem novelisztikusan is elmondható mese, hanem egy sors, melynek viharai láthatók lesznek az areon. És ez az are drámai színpaddá változik, melyet szinte szétvetnek a rajta viharzó szenvedélyek, ez az are esatér lesz, melyen mindennél izgalmasabb harcok tombolnak. Asta Nielsené ez az are.

A film rövid tartalma: Egy még szép, még ragyogó énekesnő ezt mondja ifjú szerelmesének: »Nem házasodhatunk össze, túlságosan öreg vagyok hozzád.« Az ifjú gyilkosságot követ el az énekesnő miatt és tíz évi fegyházra ítélik. »Várni fogok rád, — írja neki a nő és az ifjú a börtönben tíz éven át álmodozik kedveséről, és oly sugárzó szépséget látja, mint megismerkedésük napján. De az asszony tíz év alatt megöregszik és csúnya lesz. Sőt — Asta Nielsen, mint a fanatikus művészek általában — mindent a végsőkig csigáz — visszatartó lesz. Betegség és nyomor a bomlasztó züllöttség örvényébe taszítja. (És hogyan játssza meg ezt Asta Nielsen! Micsoda dühvel vájkál ez a nő sebeiben!) Elkövetkezik a nagy nap. Az öreg, megviselt, szédültareú nő reszkette áll a börtön kapuja előtt és várja ifjú szerelmét. A férfi jön. Tudja, hogy kedvese várja. Fürkészve körül néz. Lassan megy és minden areba belefúrja tekintetét. Lát egy öreg, kopott nőt is, aki féláljultan támaszkodik egy fának — szomorúan tovább megy. Kedvese nem várta őt. S ekkor — száznemteret át premierplánban — látható Asta

KEDVENCEIM

Írta: SZÉP ERNŐ

Evvel a címmel könyvem adódik ki nemsokára. Tavaly írogattam ezt az anyagot, feledésül, vigaszul, mulatsággul. Összeszedtem egy falka mindenféle bohócát a társadalomnak, majd a Fényszórbórban megismerkednek velük, vagyis viszontlátják őket, kedves jóismerőseiket.

Rajongó Rozi

Úgy ismertem meg Rozit, a primadonna vacsorára hívott (éjfélre) ő volt ott az egyetlen vendég, akihez még nem volt szerencsém, harmincöt éves forma, kedves arcú nő, lényegesen kevésbé elegáns, mint a megjelent művésznőpajtások. A primadonna bemutatta:

— Ez Rozi, rajongóm.

Egy derék kis doktor, derék felesége volt Rozi. Barátnéjának a hugoskáját elvette a táncoskomikus; barátnéja elvitte egyszer Rozit a főpróbára, páholyukba. A főpróba végével bevonult a páholy népe a színpadra, vitték Rozit is, aki sírva fakadt boldogságában, mikor a primadonnához bementek, mert olyan nagyon rajongott az isteni művésznőért. És csak ült ott némán és könnyezett és nézte a primadonnát, mintha gyönyörűséges álmot látna. A primadonna kijelentette, hogy el van Rozitól bűvölve, összevissza csókolt, folyton elkacagta magát, ha rápillantott Rozira, akinek a könnyei nem akartak felszáradni. És meghívta kegyesen Rozit is, másnap éjfélre magához, premiere utáni vacsorára. Eddig Rozit Rózsikának hívták, azon a másnapi, fröstökig tartó vacsorán keresztelte át a primadonna Rozivá, azóta mindenki csak rozizzá. Szóval Rozi rajta tapadt a primadonnán. A nagy nő megengedte neki, hogy akár minden este belátogasson az öltözőjébe, elmulatott mindig rajongója lelkének a kislányos tisztaságán, dédelgetni kezdte, nem lehetett már tudni kit szeret jobban, az operettíró, akivel a grófját, meg a direktort családja, vagy a fekete selyem spanielt, vagy Rozit. A végén teljesen kisajátította Rozit a primadonna. Rozi szaladt a szalónba,

sürgetni a spanyol infásnő-kosztümöt, ha beteg lett a spaniel, a híres kutya-doktorért már Rozi telefonozott, kezd a komponistával veszekedni, mert még mindig nincs a harmadik felvonás betétje meghangszerelve; a fényképesekkel ő harcol és ő lökdösi ki a Színházi Szósz erőszakos kis firkoncait. Tegeződik Pest összes kis színésznőivel, színészeivel, direktorral, rendezővel, titkárral, pénztárnoknővel, ügyelővel és sugóval. Rozi kíséri el a primadonnát a jósnohöz, vendégszerepel a primadonna, Rozinak vele kell mennie Beesbe, csakúgy mint Miskolcra. Ha filmezik, ott ül egész nap a Hunniában Rozi. Persze a lumpolásokról se szabad soha Rozinak hiányoznia. Többet alszik már a primadonnánál, mint a maga fészkében.

Kicsit mehökkentem bizony az elején, ha hajnaltájban Rozi is részegen hancurozott, pláne, ha jókedvében ő is kendőzés nélkül, azon pucéran ejtett bizonyos szavakat. Jaj az a szemérmetes Rozi, aki kezdetben mindig ki akart szaladni, ha a szabadságszerető művésznép közt valaki illetlen monddott.

Mindezekhez mit szól a derék kis doktor, aki annak idején Rozit feleségül vette? Oh, pardon, ők már jó pár éve elváltak, anya nélkül nő fel a Rozi gimnazista fia, Isten tudja, mi lesz belőle.

Takaros, gusztusos teremtes volt ez a jó Rozi, még ma is majdnem szép asszony. Sohse hallottam, hogy valakivel szerelmeskedik. Azt hiszem rá se ért volna szegény. Szívét, lelkét, teljes életét átadta a primadonnának. Csalódásait az isteni nő a Rozi nyakába bőgi, Rozinak kell a legtöbbet szenvednie. Ha megbukott a darab, el is püfölte Rozit dühében, a jó ég tudja hányszor már. Egyszer-egyszer észrevette az ember, hogy a dorbézoló kompániában Rozi tág szemekkel a falat bámulja, mintha fölésmélt volna, s nem értené, hogy is került ezek közé a bolondok közé. Ez egy perc, azután visszaajul az ő roziságába Rozi. Rajongó Rozi, rajongani fog mindezen, mind a másvilágon, örökké, örökké.

Nielsen areal Reszkető reménykedés, halalos rémület, segítségért kiáltó szemek — az embernek a lélekzete eláll. — aztán Asta Nielsen szeméből ömleni kezdenek a könnyek — valóságosan, láthatóan — végig sovány arcán. Ez az are hirtelenül, szemünk láttára egészen elhervad és Asta Nielsen arcán premierplánban egy lélek halálának vagyunk tanúi. Közérről és világosan látjuk, mint a sebész, aki kezében tartja a vonagló szívet és utolsó ütéseit számlálja.

Reménytelen vállalkozás egy rövid tanulmány keretében képet adni Asta Nielsenről. Elérkezett az ideje, hogy jó könyvet írjon valaki róla. Csak még egy jeletet emelek ki ebből a filmből. Tulajdonképpen kétfőt. Asta Nielsen a filmen kétszer készíti ki magát. Először, mint ünneptelt művésznő az öltözőjében, mielőtt a színpadra lép, hogy learassa biztos győzelmét. Úgy teszi fel arcára a festéket, ahogy a győzhetetlen hős magáraölti sugárzó fegyverzetét, újjongó, túlradó diadalérzéssel. Mintha nem is lenne szüksége

rá. És az utolsó felvonásban újra festi magát. Ekkor már az öreg, hervadt asszony készíti ki magát, hogy tíz év múlva találkozzék még mindig ifjú szerelmével. Ez a legtöbb, amit eddig a filmművészet terén láttam. Utolsó, reménytelen, kétségbeesett küzdelem. Nyoma sincs a játékos kacér pajkosságnak. Sápadtan, sőtét-komolyan néz a tükörbe, gondol és kimondhatatlan félelemmel. Mint valami hadvezér, aki kardját felkötve, megegyezzen utójára a térkép fölé hajol: »Mit lehetne tenni? És reszkető kézzel munkához lát. Úgy fogja a festékrudat, ahogy Michelangelo az utolsó éjszaka a vésőt markolhatta; életről-halálról van szó. Aztán megsemmisíti az eredményt és vállatvon. Vállvonása ezt mondja: végem van, halott vagyok. Egy piszkos ronggyal letörli arcáról a festéket. Ez a rövid mozdulat olyan, mintha valaki szemükláltára felakasztaná magát. Hideg fut végig az ember hátán.

Hajtsuk meg előtte az elismerés zászlaját, mert nagysága összehasonlíthatatlan és senkitől el nem ért.

Bartók!

Reszkető aggodalommal lesi Magyarország az Amerikából érkező híreket: nincs-e köztük vészír a nagybeteg Bartók Béláról. »Állapota válságos« — így szolt az utolsó tudósítás. Lapunkat azzal a reménységgel zárjuk, hogy a válság jóra fordul s az orvostudomány megmenti a nagy zeneköltő, a nagy ember életét.

A Székesfővárosi Zenekar október 6-án a Városi Színházban, vértanúink emlékére, a Nemzeti Bizottság által rendezendő gyászünnepségen három új, erre az alkalomra írt magyar zeneművet mutat be. A Nemzeti Bizottság Kodály Zoltánt, Veress Sándort és Kadosa Pált kérte fel, hogy vértanúink emlékére zenekari műveket komponáljanak. Ezt a három zeneművet mutatja be az ünnepségen a Székesfővárosi Zenekar Somogyi László karnagy vezényletével.

Munkásszínjátszó verseny Budapesten

A Munkás Kultúr szövetség színjátszó versenyt rendez a Nagy-Budapest területén működő munkásszínjátszó csoportok részvételével. A verseny elődöntője december 1-e és 15-e között, döntője pedig december 23-án, 25-én és 26-án bonyolódik le. A nevezéseket az Országos Munkásszínjátszó versenyek rendezőségéhez (VI., Andrássy-út 59.) kell eljuttatni október hó 25-ig. Felvilágosítások ugyanott kaphatók, hétköznaponként délután 4 és 6 óra között.

A verseny bíráló bizottsági tagjai: Both Béla, Erdődy János, Gergely Sándor, Gobbi Hilda, Hay Gyula, Hay Károly, Hont Ferenc, Jákó Pál, Jemnitz Sándor, Lukács György, Major Tamás, Muhoray Elemér, Nagy Adorján, Staud Géza, Szegő István, Szendrő Ferenc.

A verseny első díját Budapest polgármestere ajánlotta fel. A második díjjal a Munkás Kultúr szövetség, a harmadikkal a Szakszervezeti Tanács tünteti ki a helyetteket. A legjobb egyéni teljesítményeket a MKSz éremmel és oklevéllel jutalmazza.

Szép ünnepség keretében nyitották meg vasárnap a Nemzeti Segély gyermekszanatóriumát a Szabadsághegyen. A gyönyörű parkban az Ajtay-vonós-négyes, Lengyel Gabriella, Demján Éva, Horváth Ferenc, Tordai Judit szereplésével magasszínvonalú hangversenyt rendeztek, majd Molnár Erik népjóléti miniszter adta át a hiánypótló, jól felszerelt intézményt rendeltetésének.

Az új húszkilowattos adó antennatornya

Működik az új magyar leadó

A külföldi rádióhallgatóság ismét hallhat magyar szót, magyar zenét! A postai távirások, a MÁVAG hidépítési munkásainak vezetése mellett, napi 15—16 órás rohammunkával, másfél hónap alatt üzemképes állapotba helyezték a menekülő fasiszták által felrobantott 20 kilowattos lakihegyi leadót. Ezt a középhullámú műsorszórót 1927-ben a Telefunken gyár készítette s mindaddig egyedül sugározta a magyar műsort, míg 1934-ben elkészült a 120 kilowattos, 314 méter magas — ezzel Európa legmagasabb tornya is. (Az Eiffel torony 300 méter.) — Standard nagydó.

A postai munkások e kiváló teljesítményük után, hozzáálltak még egy hasonló magasságú torony felépítéséhez, hogy a két torony közt kifeszíthessék s vízszintesen elhelyezhessék a magas antennát, amivel az adás egyenletességet biztosítani tudják.

A Magyar Rádió ezenkívül tervevelte két középhullámú 100 kw-os és két 100 kw-os rövidhullámú műsorszóró elkészítését. Az első ilyen nagydó üzembehelyezését — ez a régi 120 kw-os leadó roncsaiból készül — kb. a jövő nyárra várhatjuk.

Székelly Nemzeti Színház Marosvásárhelyen

A marosvásárhelyi Székelly Nemzeti Színház a román hatóságoktól megkapta játszási engedélyét, úgy, hogy rövidesen megkezdheti a székelly kulturális élet szempontjából óriási jelentőségű működését. A színház személyzetének kiegészítése végett, a román kormány több magyarországi színész és színházi szakember beutazását és erdélyi tartózkodását engedélyezte, újabb tanulelét adva annak, hogy a román-magyar közölet kimélyítését a demokratikus szellemben újjászülött Románia kormánya egyik legelső rendű feladatának tekinti. Ennek a szellemnek megfelelően az új színház román állami szubvencióban is részesül. A napokban egyébként Budapestre érkezik Tompa Miklós, hogy befejezze a társulat megszervezését és magával vigye Marosvásárhelyre az újonnan szerződött tagokat.

Magyar szerzők román színpadon — mint Bukarestből írják — hamarosan színre kerülnek. A színházak érdeklődése ugyanis olyan mértékben fordult a magyar színdarabírók felé, hogy George A. Petre — a magyar színművet — egymaga máris öt re. Sajnos, arról nem szól a híradás, hogy melyek ezek a színdarabok. Viszont tájékoztatónk szerint az említett költő legközelebb Hunyadi László, László Aladár, Barabás Pál, Zsigmond István, Bús-Fekete László, továbbá egy régebbi drámaíró, Bagdy Sándor és más magyar szerzők egy sorban bukaresti színházak számára. A bukaresti jelentésből azt látjuk, hogy a román színházi körök jobbra a középfaját és a szórakoztató művek iránt érdeklődnek. Megemlítjük még, hogy Balázs Sándornak Beöthy László adatta elő sikerrel a »Feleségünk« című irodalmi értékű színművét 1913-ban a Magyar Színházban. A bukaresti színházak több, legutóbbi sikert aratott magyar operett előadását is tervezik.

Nemzeti Színház helyén

... Székely Nem-
... hatóságoktól
... engedélyét, úgy-
... gkezdheti a szé-
... szempontjából
... működését. A
... tének kiegészítése
... kormány több ma-
... és színházi szak-
... és erdélyi tartóz-
... jezte, újabb tanu-
... hogy a román-ma-
... kimélyítését a de-
... lembe újjászülött
... nyia egyik legelsőbb-
... nak tekinti. Ennek a
... felelősen az új szín-
... mi szubvencióban is
... pokban egyébként Bu-
... ezik Tompa Miklós,
... a társulat megszerve-
... val vigye Marosvásár-
... jonnan szerződötendő

Asszonykézzel

Szavay Edt rajza

Jó zongorás — rossz zongora

A kezdődő hangversenyévad első zongorastjén külföldi vendégművészt üdvözölhattunk a Zeneakadémia dobogóján. Paul Weingarten professzornak, a neves bécsi zongoraművésznek a hangversenyét hallottuk. Weingarten az Anschlusz utáni éveket fővárosunkban töltötte és most mint a bécsi zenefőiskola újonnan kinevezett igazgatója készül hazájába visszatérni. Weingarten elsősorban pedagógus, ez játékára is rányomja a bélyeget. Világos, lényegre mutató interpretációinak némileg illusztráló jellege, a különböző stílusokban való otthonossága is erre enged következtetni. Műsorának magva Beethoven méltatlanul elhanyagolt nagy A-dur szonátája volt; utolsó tételének impozáns felépítése a művész legszebb teljesítménye volt. Alapos pianisztikus kultúrájáról az egyébként kissé elnagyolt Schumann Carnevalban, majd szünet után egy sor csillogó apróságban is bizonyosságot tett.

Befejezésül nem hallgathatjuk el aggályunkat, hogy a Zeneakadémia nagy hangversenyzongorája mai állapotában hátrányosan fogja befolyásolni az igen szép számmal beígért zongoraművészeket képességeik teljes kifejtésében.

Solymos Péter

HALADÁS

— Halad kedves leánya a zongorázásban?

— Meghiszem azt! A multkor négykezeset játszottak a tanárával. A tulajdon fülemmel hallottam, amikor a tanár úr így szólt hozzá: »Ilonka! Maga állandóan előttem van tíz ütemmel! Tíz ütemmel! A tanára előtt! Pedig még csak négy éve tanult!

A Magyar Iparművészek Szabad Szakszervezetének megalakult színházi (díszlet, kosztüm) tervező tagozata is. Színpadi és filmdíszlet tervezők, bábszínház bábukészítők, kosztümtervezők és színpadmesterek, díszletfestők és trükkfilmrajzolókat tartoznak soraiba.

Az Operaház tervezőitől kezdve valamennyi színház művészi szakemberei csoportosulnak a szervezetben. Az előkészítés munkáját Pekár István festőművész, Nagyajtay Teréz, a Nemzeti Színház kosztümtervezője és Kovács Zsuzsa, a Szakszervezet főtitkára végzik.

A színházi tagozat legközelebbi ülése október 2-án délután 4 órakor lesz a Szakszervezet helyiségében, IX., Kinizsi-utca 39. szám alatt.

Lukács György egyetemi tanár »Művészet és Demokrácia« címmel tart előadást a Magyar Iparművészek Szabad Szakszervezetében szeptember 29-én, szombaton délután 4 órakor. IX., Kinizsi-utca 39. alatt.

G. B. Shaw »Szent Johanna«-ja után Szimonov, orosz író »Orosz emberek« című darabjának bemutatására készül a Nemzeti Színház. A darab, amelyet a magyar közönség Háy Gyula fordításában ismer majd meg, egy kis délszlávországi kikötőváros partján hőseinek harcából veszi a tárgyát s a főszerepeket Gőrbé János és Mészáros Ági fogják alakítani.

Háy Gyula »Tiszazug« című darabját a bécsi Deutsche Volkstheater műsorára tűzte.

Lassacskán kezd megindulni az élet vérkeringése a magyar filmgyártás ereiben is. A már forgatás alatt álló »Tiszazug«-on kívül megkezdődtek a »Munka utána« című, szociális tárgyú rövidfilm felvételei is. A film Ambrus Mátyás produkciójában és Hamza D. Ákos rendezésében készül Szatmári Jenő forgatókönyvéből és a főszerepeket Jávorka Pál és Vadas Zsuzsa alakítják.

A „Szent Johanna“ pesti karrierje

Szindarab eddig nem igen ért meg Budapesten két évtized alatt három bemutatót. Bernard Shaw „Szent Johanna“-ja talán az egyetlen.

Magyar ősbemutatója 1924-ben volt a Magyar Színházban. A nemrég elhunyt Bánóczy László rendezte. Bajor Gizi játszotta a címszerepet. A darabot hatalmas külföldi sikerek híre előzte meg és az a lázas érdeklődés, mely minden Shaw-újdonásnak kijárt, nálunk mégis tartózkodással fogadta mind a sajtó, mind a közönség.

1937-ben a Belvárosi Színház is színrehozta a darabot Bárdos Artúr rendezésében. Az orléans-i parasztlányt ezúttal Bulla Elma játszotta. Nem parasztípus ő sem. Ahogy Bajor

sem az. De Bulla és a rendező, az orléans-i szűznek egy másik uralkodó tulajdonságát, toltá előtérbe: a megszállottságot. Az előadásnak hatalmas sikere volt. Vagy 125-ször játszották a darabot.

„Szent Johanna“, a jelek szerint, karrierjének legjelentősebb állomása felé most halad. Major Tamás rendezte. A Nemzeti Színház páratlanul díszes főigárdáját állította rohammunkába a verseny pálmájáért. Gobbi Hilda színészi egyéniségében pedig szerencsésen keveredik a paraszti keménység a befejes megszállottsággal.

Itt közöljük a három színház előadásának népes színlapjából a legfontosabb szereplők neveit:

Magyar Színház:
Bajor Gizi
Törzs Jenő
Csorosz Gyula
Hegedűs Tibor
Stella Gyula
Rubinyi Tibor
Deréki János
Köröndi János
Toronyi Imre
Dávid Mihály

Belvárosi Színház:
Bulla Elma
Páger Antal
Mihályfi Béla
Básti Lajos
Boray Lajos
Hoykó Ferenc
Dávid Mihály
Nagy György
Toronyi Imre
Gárday Lajos

Nemzeti Színház:
Gobbi Hilda
Várkonyi Zoltán
Törzs Jenő
Básti Lajos
Abonyi Géza
David Mihály
Rajeci Lajos
Bihari József
Major Tamás
Gárday Lajos

Leleplezzük Maróthy Gábor hadiüzemi tisztviselőt

1944 március 20-án, a szomorú emlékü német megszállás első napján, mikor a megdöbbent pesti lakosság egyre-másra értesült a villámgyorsan fogantatott letartóztatásokról, megindult a szorongó találgatás, mi lehet azokkal, akik az elmúlt években elsőként szerepeltek a nyilasok halállistáján. A legsűrűbben Major Tamás és Gobbi Hilda nevét emlegették, mint akiknek sorsát kétségtelenül megpecsételte a magyarországi germán invázió. Még aznap megjelent az egyik délutáni lapban a következő hír:

Major Tamás, a Nemzeti Színház művésze, súlyosan megromlott egészségének helyreállítása végett a Balaton mellé utazott üdülni.

Mindenki tisztában volt vele, hogy az újságközlemény a náci próbák felrevezetését célozza. Majornak esze ágában sem volt a Balaton mellé utazni. Az első riasztó hírekre összepakolta legnékülözhetetlenebb tárgyait s még arra is gondja volt, hogy a színház soronkövetkező új-

donságában játszandó szerepét egy kis utcagyerek kezébe nyomja a következő utasítással: — Kisfiam, vidd el ezt a csomagot a Nemzeti Színházba. Nemeth Antal igazgató úrhoz és mondd meg neki, hogy Major Tamás azt üzeni, többé nem lép fel.

Ezután eltűnt, hogy a felszabadulásig átadja helyét Maróthy Gábor hadiüzemi tisztviselőnek, aki vastag, tömött bajusszal, feketekeletes papszemmel rótt a pesti utcákat, folytatva az illegális munkát, amelyet megelőzőleg az előadóterem dobogóin végzett.

A „Fényszóró“ most bemutatja Major Tamást legizgalmasabb szerepében, úgyis, mint a színpadi maszknak egyik legnagyobb mesterét. A megkerült napok érdekes dokumentuma ez az arcképes igazolvány, amely egyúttal szemléltetően bizonyítja, milyen érdekes szerepeket ír néha az Élet, a nagy drámaíró.

— vas.

A Belvárosi Színház — a fővárosé

Egyetlen művészet számára sem jelent annyit a közönség, a visszhang, mint a színház számára. Visszhang nélkül lehet írni, festeni, mintázni, de színházat játszani csak közönséggel lehet. Ezért már eredendően van valami megalkuvásfélé a színház munkájában. Ettől a megalkuvástól akar szabadulni az a színházvezető, aki arra törekszik, hogy a lehetőségekhez képest függetlenítse magát a közönségtől, mert minél inkább eléri ezt a célját, annál tökéletesebb művészetet tud produkálni.

Sajnos azonban, van még egy tényező, amely akadályozza a színházat felfelé törekvésében. Ez a tényező a színházvezető és a közönség közé ékelődő, színházat finanszírozó személy: a »tőkése«. Őt aztán — némely tiszteletteljes kivételtől eltekintve — csakis a közönség véleménye érdekli, mert az jelenti a színház rentabilitását.

Ezért érthető ideálja minden lelkes, magát megbecsülő színházvezetőnek, hogy ne magántőkével csináljon színházat, hanem valami olyan közülettel, amely megértőbb a művészettel vállalt kockázattal szemben és nem él állandó rettegésben a pénzért.

A budapesti színházi életnek legfrissebb szenzációja, hogy a virágzó Belvárosi Színház a magántőke elől a Főváros oltalmába menekült. Ennek nyilván a fentebb kifejtett meggondolások az okai. A főváros mai vezetősége széleskörű népművelő programot hirdet, előadássorozatokot akar tartani és így akarja a legszelebb rétegek számára is hozzáférhetővé tenni

a művészet és tudomány minden ágát. Ebben a programban most a színház munkáját is bekapcsolja.

Vas Zoltán polgármester — a róla annyira jellemző művészszeretettel — készséggel támogatja azt az általános elképzelést, hogy a színházak nivóját a közönség ízléselhajlása miatt egyetlen percre sem szabad lesüllyeszteni. Ezért vette éppen a Belvárosi Színházat a főváros kezelésébe, mivel ez a színház a múltban is a becsületes irodalomnak, a becsületes színházvezetésnek volt egyik legerősebb oszlopa. A főváros ezt a színházat a Sz. Főv. Népművelési Központ számára vásárolta meg, amiből világosan következik, hogy ennek a színháznak programját Budapest népe kultúrájának emelésére akarja fordítani.

A színház felügyeletére hetes bizottság alakult, melynek személyi összetétele a legnagyobb biztosíték arra nézve, hogy Bárdos Artúrral a jóbarátság szellemében fogják ezt a színházat irányítani. A bizottság tagjai sorában helyet foglalnak: Bechtler Péter és Kovács József alpolgármesterek, Némethy Károly tanácsnok, Bécs János tiszti főügyész, Goda Gábor író és dr. Faludy János, a népművelési központ vezetője. A színház művészi irányítását, úgy, mint a múltban, továbbra is Bárdos Artúr végzi. A felügyelő bizottság csupán nagyobb elvi kérdésekben, akkor is Bárdos Artúrral teljes összhangban fejt majd ki működését.

Perlaky Mária

RÁDIÓ-KRITIKA Beregi Oszkár - Toscanini

Nem, Beregi Oszkár igazán nem mondhatja el magáról a költővel: »Finom remegések az erőm...« Mert kifejezési eszközei közé tartozik a mély sóhajlás, a lihegés, sőt horribile dictu! — a hörögés is. Gesztusai szélesek, előadási módja kifejezetten patétikus, hangsúlyai szélsőségesek, — szóval »rendelkezik« mindazokkal a tulajdonságokkal, melyek alapján egy »mai« színészt »modorost«-nak szoktak nevezni.

Szombat este egy hangjátékban Toscaninit alakította. A rádió rendezőfőlkéből figyeltük. Egyik jelenetében egyedül ült a mikrofon előtt, szerepének előírása szerint a magányosságáról panaszkodott. És a szeméből valódi, élő könnyek peregtek alá...

Hát igen: Beregi Oszkár játézási stílusa nem »modern« és ezzel a művészetével ma már csakugyan egyedül maradt hazánkban. De töretlen fényében zengő, orgonabugású orgánuma — ma is ugyanaz a hang, mely a 25 év előtti forradalomban a Szabadságról harsogott az utca

népének. És, akinek a képét valamilyen anyáink őrizték a »foltelt-tükör« előtt, ma is olyan egyedülálló, erős, varázsos egyéniség, hogy hatása alól nem tudja magát kivonni sem a környezete, sem a — közönség.

Tanu erre az a nagyszerű művészgárda, mely körülötte élt alakokkal tette még hitelesebbé az éteren keresztül a »Hangok varázslójának« mindnyájunk szívében élő heroikus alakját és a láthatatlan hallgatóság, mely egy nagy élménnyel gazdagabban zárta le rádióját a napon.

Lévi Andre nagysikerű hangjátékának rendezéséért Kiszely Gyulát illeti elismerés. A jól megválasztott aláfestő hanglémezek közül legérdekesebb az a nálunk még sohasem hallott felvétel, melyen Toscanini vezényletével Saljapin éneklő a Marseillaise-t. A Szabadság dalát, amit a tömeg által követelt Giovinezza helyett kezdtek el azon az emlékeztető milánói estén, mikor a világ legnagyobb karmesterét ezért tettleg inzulálták...

R. Gy. I.

Beszélgetés

Leonid Szoboljev tengerész alezredes, Sztalin-díjas íróval nagy élménygyűjtő körútjáról

Alig, hogy elutazott Budapestről A. Geraszimov, a Szovjetunió egyik legkitűnőbb festője, máris egy újabb szellemi kiválóság érkezett ide. Ezúttal íróként vendégének Budapest, egyikét a mai orosz irodalom legismertebbjeinek. Magyarországon ugyan nem ismerik még Leonid Szoboljev nevét, de más országokban annál inkább olvassák nagy munkáját, amelynek már a címe is — mint regényeim — eredeti és érdekes. »Generáljavítás.« A könyv tartalma: az orosz és szovjet flotta hőskölteménye az első világháborútól kezdve addig a pillanatig, amíg az író kezében tartja a tollat.

A tengerészeiről ír Leonid Szoboljev, mert ő maga is szovjet-tengerész és ott éli le az életét. Szibériai származású, katonatiszti családból származik. Tizenkét éves volt, amikor elindult Irkuckból, szülővárosából, hogy Szentpéterváron apja beírassa a kadetiskolába.

Tízéves gyermek még, amikor már vonzza az írás és feljegyzni a szibériai öregek elbeszéléseit. A kadetiskolában 4 éven át kézírásos újságot ír, majd a haditengerészek részére készülő lapokba ír elbeszéléseket, verseket, humoros írásokat. Harmincéves korában kezd írói pályájának főművéhez, a »Generáljavítás« című regényhez. Az első kötet 1933-ban jelent meg, 800.000 példányban. A kivételes siker híre eljut külföldre és amikor még húzódznak a szovjet irodalomtól, a »Generáljavítás« fordításban megjelenik Angliában, Amerikában, Csehszlovákiában, Lengyelországban, Finnországban, Svédországban, Bulgáriában és Japánban is.

1939 telén, a szovjet- finn háború idején a Pravda haditudósítója a balti flottánál. Németország támadása megszakította irodalmi munkásságát. A nagy honvédő háború második napján már hadihajó fedélzetén teljesít szolgálatot. Leningrád, Odessza védelmében, majd a tengerészeti gyalogsággal a Moszkva előtti harcokban, azután Szbasztropol hősiességi harcában. A fehér-oroszországi és németországi harcoknak mindenütt résztvevője és ott van a tengerészet gyalogságával Berlin elfoglalásánál is.

E hősi élmények eredménye három könyv. Az egyikkel — Tengeri lélek a címe — 1942 őszén a Sztalin-díjat nyeri. A magas kitüntetés anyagi jutalmából az író egy tengeralattjáró vadászt épített a feketetengeri flotta számára.

A győzelem útjain címen közzéteszi útinaplóját, élményeit, amelyeket mint a Vörös Hadsereg és a Vörös Flotta győzelmes előnyomulásának résztvevője szerzett.

*

Ime, ez az író és tengerésztiszt élete, irodalmi munkássága. Most itt ül ez a magas, szélesvállú, erőteljes, csöndesen pipázgató szibériai ember. Arca mosolygós. Kitűnően beszél angolul és németül. Felesége, aki ugyancsak szibériai és most férjével együtt jött Budapestre, franciául és németül, meg egy keveset angolul is beszél.

— Most is élményeket gyűjtök — mondja, amikor utazásának célja iránt érdeklődünk. — A győzelem útjain című útinaplóm további kötetéhez gyűjtöm az anyagot. Most Berlinből jövök, ott voltam a tengerészgyalogsággal Berlin elfoglalásánál is.

— Berlint láttam a harc és az elfoglalás pillanatában. Feljegyeztem, amit akkor láttam. Azóta most ötödször voltam ott, hogy a város és a nép magához térését, a javulást, a fejlődést közvetlen tapasztalat alapján állapíthassam meg. Ilyen élménygyűjtés céljából voltam most a nagyobb németországi városokon kívül Bécsben, Prágában, Pozsonyban. Ezért vagyok most Budapesten és ha Magyarországot is megnéztém, megyek tovább Szófiába.

Leonid Szoboljev

(Foto: Várkonyi)

— Ismeri a magyar irodalmat?
— Hát bizony csak fordításból ismerek valamit. Balázs Bélát, Illés Bélát, Háy Gynlát például ismerem személyesen is Moszkvából. Jó volna, ha legalább egy kis antológia alapján megismerhetné az orosz nép a magyar írókat, költőket. Örömmel hallok, hogy a Magyar-Szovjet Művelődési Társaság készül is ilyen antológiát kiadni.

A mai orosz irodalomról érdeklődünk még.

— Sok új tehetség tűnt fel a háború alatt. Magam is találkoztam nem egy nagyszerű fiatal tehetséggel. A háború megváltoztatta az embert, a családot, a szerelmet, a társadalmat. Ezek a témák és ezeknek a lélektani boncolgatása elég nagy tevékenységi lehetőség a fiatal írók számára. Bízom benne, hogy meg fogják írni az új Háború és békét. Szerintem nem egy mai író fogja ezt megírni, hanem talán egy fiatal tiszt, aki átélte a háborút és akiből ez a nagy mű néhány év múlva majd kikivánczik. Szabó Béla

MADARAK VIGALMA

Írta: ZELK ZOLTÁN

Rút hembárok és raktárak,
börtönei magocskáknak,
meg a csűrök, meg a házak
kigyulladtak, lángban állnak —
Csir! Csir! Csir!

Amit az ég nekünk adott,
de az ember learatott:
édes rozsok, búzamagok
reggelre mind elhamvadott —
Csir! Csir! Csir!

Szárnnyal is száll a pernye,
véle mondja lángok nyelve:
madaraim erre, erre,
jüsze édes verebcske —
Csir! Csir! Csir!

Lángbakaptak száz vidékek,
égő hajjal futnak népek,
kutya üvölt ezer rémet,
macska zokog, bárány béget —
Csir! Csir! Csir!

Hadonászó örült népek
sírják csak a világvéget,
nekünk égett, ami égett:
gyógyítani a verébéhet —
Csir! Csir! Csir!

Jó nekünk a búza magja,
akkor is, ha elhamvadva,
teli beggyel, torkig lakva,
ránk sütt az Isten napja! —
Csir! Csir! Csir!

Hollók, varjak erre, erre,
álljunk össze fellegekbe,
nagy fekete fellegekbe
így repülünk gyors-lebegve —
Krá! Krá! Krá!

Igy repülünk gyors-lebegve,
ami nekünk teregetve:
kifolyt szemű tetemekre,
hullott lóra, tehenekre —
Krá! Krá! Krá!

Amíg táncát vig-bokázva
jó gazdánk, a halál járja,
ember szemét ember vájja:
hollónak lesz lakomája —
Krá! Krá! Krá!

Mi is! Mi is! Dongók, legyek,
várnak ránk a trágyahegyek,
pöcegödörök, trágyahegyek,
varjúragta lábak, kezek —
Züm! Züm! Züm!

Hála néktek, óh hatalmak,
ti hatalmas hollók, varjak,
kik olyan dús étet hagytak:
koldus legyek is jóllaktak —
Züm! Züm! Züm!

*

Ég és föld közt, földtől égig
madárnyelven így dicsérik,
dongók, legyek, döngicsélik
ezt az égő világvégit!
Nézd csak! Nézd csak! Nem is szállnak,
ég és föld közt táncot járnak!
Részegültre bezabáltak
s diadallal így danáznak —
Igy! Igy! Igy!

(Sztarij-Oszkol, 1942)

ZENEI ÉVADNYITÁS

Írta: LÁNYI VIKTOR

Bécsben járt hivatalos ügyben Szabó Ferenc, a Vörös Hadsereg főhadnagya, kiváló zeneszerzőnk. Az operai évad megnyitó estjén a szünetben cigarettaszó mellett mesélte, hogy operában is volt. A bécsi Operában, mely már nem a régi Hofoper, mert azt tönkrebombázták. A Theater an der Wienben tartják szükségből az előadásokat, ami — mint Szabó mondja — még nem volna baj. Hanem a nivó! Az bizony nagyon lesüllyedt az egykor világhírű, elsővonalbeli műintézetben, melynek mindig többé-kevésbé függvénye volt a mi operaművészetünk.

Ma már nem az és nem kell, és nem is szabad, hogy az legyen. Budapestet sokkal érzékenyebben és maradóbban sújtotta a háborús csapás, mint Bécsét. De állami Operánk épülete, hála a sorsnak, ép és együttese, szellemi vezérkara sem tizedelődött meg úgy, mint a bécsai. Ezt a soha vissza nem térő alkalmat a magyar operaművészetnek német behatástól való függetlenítésére, nemzeti jellegének kidomborítására és fejlesztésére most aztán ki kell használni alaposan. Ez persze nem jelentheti örök értékek kisebbitését vagy mellőzését. Sőt! Beethoven születésnapján a »Fidelio« nem maradhat el. Mozart kultuszát még gondosabban kell ápolni ma, mint valaha. És Wagner sem tessék elhanyagolnunk, mert zsenijét a gyilkos horgokereszt árnyékában merészték ragyogtatni.

A nemzeti operaművészet, a nemzeti operastílus, amit jelzőként hirdetünk és a demokratikus Magyarország egyik fontos és reális feladatának követelünk, nem mucsai elzárkózást jelent tehát, hanem ellenkezőleg: kapunyitást a nemzeti zenének a mult talajából táplálkozó s a megújuló világ csodás távlatába kitáruló új szépségei felé.

Az új évadot Komáromy Pál igazgató mindenestre, nagyon helyesen, magyar művek sorozatával kezdte. A »Hunyadi László« előadása Ferencsik kitűnő vezényletével, — melynek ismert jó együtteséből az ostrom alatt szerzett betegségéből szerencsésen felgyógyult Rösler Endre remek László királyát emeljük ki, — Erkelhez méltó megnyitó volt. A másnapi Psalmusról külön is megemlékezünk. Itt szólnunk kell, mégpedig elismeréssel, a másik Kodály-mű, a »Székelyfő« két új szereplőjéről, Tiszai Magda a háziasszonyt, Balázsfalvy Margit az első leányt énekelte. Szép hangok, ígéretes tehetségek. A Sába királynője egyes részleteiben élveztük a Goldmark-zene érzéki áradását. Örömmel állapítottuk meg Lichtner Konstantin hőstenori szerepben is érvényesülő hangjának és tudásának szép fejlődését és elvol-

tunk ragadtatva Cieplinski mesteri balettbeállításától, melyben Patócs Kató, Tatár György gyönyörű kettőse remekelt.

*

A zenei évadnyitás a nyilvános zeneoktatás megkezdését is jelenti. Figyelmünk ráterelődik a Zeneművészeti Főiskola problémáira. Elsősorban ezekre, mert napirenden van a Főiskola korszerű megreformálásának kérdése és attól, hogy ez a kérdés hogyan és mikor oldódik meg, sok minden függ a demokratikus Magyarország zeneéletében.

Ami a hogyan illeti, mindekelőtt arról van szó, megmaradjon-e továbbra is az egy személyhez kötött igazgatói rendszer, vagy pedig lépjen helyébe az egy vagy kétvétenként cserélődő s a tanári testület szabad választása útján betöltendő rektorátus. A haladó zenészek az utóbbi mellett vannak és mi is a szellemi váltótagadáság elvét látjuk üdvösnek. Helyesnek tűnik fel az is, hogy az intézmény keretében magasabb művészi és zenetudományi studiumokat ápoló főiskolai és az erre előkészítő középfokú tagozat létesüljön.

Más fontos tárgyi és személyi problémák is vannak. A karmesterképzésnek a legjobb, leg-hivatottabb kézzé kell kerülnie. A zeneszerzési tanszéknek megfelelő betöltése nem kevésbé fontos követelmény. Mi van Weiner Leó reaktiválásával? Európaszerte alig akad hozzáfogható kamarazenetanár. Ugy hiszik az énektanárképzés vezetésével nem Vásárhelyi Zoltánt, az új magyar kóruskultúra elsőrendű szakemberét bízták meg, hanem valakit, aki ezen a téren közelébe sem ér s még hozzá teljesen a germán zenei szellem neveltje.

De új, értékes pedagógiai erők bekapcsolása is követelő szükség. Mindenekelőtt Szabolcsi Bencére gondolunk. Hogy az ő sokfelé kiható munkásságára a Főiskolának szüksége van, ehhez még érvek sem szükségesek. De épp ily természetes és fontos, hogy Kadosa Pál, Szabó Ferenc, a két Szerémszky, Herendi (Heimlich) Lajos, Járdányi Pál helyet kapjanak a tanterületben. A főiskolai jelleg s a magasabb zenei művelődés érdeke megkívánja új diszciplínák beillesztését, minő például a zenetudományi intézet és, operisták meg zeneszerző-növendékek részére, az operai dramaturgia.

A tempót ne a bürokrata-felgás diktálja. A két-három évre szóló reformtervezeteket, amiről az Akadémia falai közt rebesgetnek, az alapvető kérdések megoldásának káros elodázását jelentené.

*

Az induló évad hangverseny-igényeiről is sok mondaniva-

lónk lenne. Most csak néhány szót a Székesfevárosi Zenekar műsortervéről, mely több mint mintaszertű. Párját ritkító nagyvonalúsággal és tervszerűséggel építette föl Somogyi László annak a tizenyele szimfonikus koncertnek a programját, melyeket a keze alatt igen hamar, bámulatosan megjavult és fellendült zenekar a Városi Színházban délelőttönként rendez majd, október közepétől június elejéig. A szimfonikus irodalom vonzó remekei közé esetről esetre beillesztve vagy egy ismeretlen klasszikus mű, vagy egy újdonság, amely a hazai és külföldi modernséget képviseli. Kitűnő adagolás! Kadosa partitúráját, Szabó Ferenc rapszódiaját, Jemnitz szimfóniáját, Couperin nálunk ismeretlen szvitjét, Hindemith gyászzenéjét, Kodály új zenekari művét, Hacsaturján szimfóniáját, Szerémszky szvitjét kapjuk bemutatónként. Bee-

thoven Missa Solemnise nyitja meg a sorozatot és Bárdos Lajos Budapesti Kórusa az egész műsortervbe bekapcsolódik, nagy- ezabású vokális alkotásokkal, minők Haydn Keresztfa-kantátája, Bruckner Tedeumja és Sztravinszkij Zsoltár szimfóniája és Veress Sándor Szent Agostonja, mely szintén érdekes magyar újdonság. Karmesterként Somogyin kívül Failonit, Ferencsiket, Fricsayt, Komort, Várgy és a közreműködő szólisták legjavát igéri a sorozat.

Ebben a nagyszabású keretben természetesen fölvanul a kilenc Beethoven szimfónia is. De milyen más ez, mint az a lejárt nyomokon haladó, Csajkovszkyval kombinált Beethoven-bérlot, melyre öles plakátok csatítják a publikumot. Kár, hogy kitűnő Failonin ilyen vállalkozáshoz odaadja igazi művészetel kiérdemelt tekintélyét és népszerűségét.

A PSALMUS HUNGARICUS — ROMDÍSZLETEK KÖZT

Boldogok a vátieszi zsenik, akiket utólr saját koruk!

Kodály Zoltánt pedig, ime, utólrte az Idő. Lehet, hogy ez az Idő egykor túl is fogja szárnyalni őt, de a látnoki lángész ma mégerte a történelmi pillanatot, mikor örökkön-élő Magyar Zsoltára úgy hangzik bárhol az országban, hogy az egész nép vele imádkozik...

Mert megértettük-e, megértettük-e vajjon eddig a magyar Zsoltáros szavát: »Késérőségem annyi nem volna, Ha ellenségétől nyargalám volna...« De barátomnak az kit vélek volt. — Fő ellenségem, most látom, hogy az volt...? Milyen furcsa ma elgondolnunk, hogy Kodály ezt 1923-ban gyúrta át muzsikává.

Az Operaház ezévi második előadásán emlékeztünk a régi beállítás templomi díszletére, mely egyszerűbb és talán szebb volt a szemnek. De: mily meg-

rázóan napjaink húsába vágott Fülöp Zoltán új színpadi kerete: a romokat szimbolizáló görkös istenháza, háttérben időnként fellobbanó lángokkal. Hogy éreztük körülöttünk, »rakva haraggal, egymásra való nagy bosszúsággal« — »egész ez város«, melyet utólrte a történelem sujtó keze, »mert jószágukban felfuvalkodtanak!«

Tóth Aladár, a neves zenetudós, írta egyszer a Psalmusról: a mult-ból vette Kodály ez a XVI. századbeli szöveg, melyben a százéveken át elfojtott jövő köszönt bennünket, a jövő, mely végre diadalmas jelekké vált. Igen: a romok felett is diadalmas ez a jelen, mert a muzsika, a művészetek legistábbika, a szépségek legmagasabbrendű szféráiban időszertűen új életet lehel egy középkori református prédikátor zsolnárvérsébe. Reményi Gy. István

Az ifjúság Bach-estje a Zeneakadémián

A kritikus, nagy örömeben, nem is tudja, szűkreszabott helyén, mit regisztráljon előbb. Mert nem egyszerű dolog, hogy a Zeneművészeti Főiskola Ifjúsági Egyesülete nemcsak menzást tart fenn, nemcsak beszerzősekben, lakásproblémáikban állnak a növendékek egymás rendelkezésére, hanem — ime — elsőként jelentkeztek az ország diákságának újonnan alakult egységszerve, a Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Központi Intéző Bizottsága anyagi támogatására. És a »Nóta-esték« és »Sztár-parádék« korszakában, jövedelemszerzés végett — Bach-hangversenyt rendeztek, Bach-estét rendeztek — jótékony célra — és a Zeneakadémia nagyterme zsúfolásig megtelt!

Pedig mindössze húsz fiatal fiú és lány ült a dobogón, akik

a néhaivaló lipesei kántort idézték. Kipirult arcú, törekény asszonyka vezelte őket a zongora mellől, — Jámor Agi világhírnév viselője — (a két zongorás verseny előadásában Schneider Hedy volt méltó társa) és köztük szonátázott Zathwaczky Ede is, a főigazgató.

Szinte nehezünkre esik külön emlékezni a D-dúr koncert II. tételének látomására, az E-dúr szonáta lágy és mégis férfias hangjaira, a kétzongorás játékos fugákra, vagy a d-moll verseny csodálatos unisonoira. Együtt emlékeztünk az egész élményt jelentő este és a nyomaiban támadt érzésre: elismerés az ifjúságnak, mely ezt az estét megrendezte és a közönségnek, mely tömegesen gyűlt össze Bach meghallgatására és lelkesen ünnepelte a kiváló szereplőket.

SZENTENDRE, A MŰVÉSZVÁROS

Szentendrén vagyunk. Alig egy órányira Budapesttől. Szicília és Dél-Franciaország városaiban jártunk ilyen sziklába vájt kanyargó lépcsőkön, hegyén-hátán épült lapostetős fehér házak között. Duledező viskók váltakoznak cifrakapus rezidenciákkal és finom barokk-templomokkal. A stílusok, formák és színek művészi rendtelenségét szelíden veszi körül a kéklő hegyvidék.

Az előző háború óta festőművészeink egyre sűrűbben látogatnak Szentendrét. Ferenczy Károly is éveket töltött el itt. Az azóta híressé vált művésztelepet a huszas években alapították. De az itt szállást nyert kiválasztottakon kívül még nagyon sok festőállványt pillant meg a riporter, aki e művész-paradicsom feltárására kapott megbízást.

Útunk elején *Diner Dénes Rudolf*-hoz kopogunk be, aki évek óta Szentendrén dolgozik. Egy napotott ámbituson virágokat fest.

— Csak pár pillanatra zavarunk meg — mondom — hogy Szentendréről és a művészetről beszéljünk. Mi húz ide évről-évre vissza? Mit szeretsz ebben a városban?

— A görbeséget és a tisztaságot — feleli. Ilyen kék ég csak Olaszországban van. De ezt a színgazdagságot még ott sem láttam!

Diner Dénes Rudolf

— És Páris? — kérdeztem.

— Páris bujább. De igazi magyar művészet kifejlődésére ez a honi talaj alkalmasabb. A színek itt még keményebbek mint Nagybányán és egyszerű az a tömörség, ami a szentendrei motívumokat lépten-nyomon jellemzi.

Pár lépés és a művésztelepen vagyunk. Az első ajtó jobbra nyitva. A terem közepén *Barcsay Jenő*, a Képzőművészeti Főiskola tanára, ösztöndíjas növendékek között. He-

lyettem a — növendékek kérdegetik lelkes izgalommal a művészt:

— Mikor szakított Mester a «naturával»?

— Nem szakítottam — mondja Barcsay. Fokozatosan jutottam ide — mutat a falon lévő képeire. De már kezdetben egyszerűsége, monumentalitásra törekedtem. A részletek csak zavarnak, sok feleslegeset kell a természetből elhagynunk, hogy a lényegét annál erőteljesebben fejezhessük ki. Az egyéni kifejezőmód megtalálása sokféle tényező eredménye. Azt hiszem a gyermekkori emlékeknek is jelentős hatásuk van. Mezőségi szülőfalumban kopár dombokat láttam magam előtt egy két házzal, téhennel. Ezekre emlékeztetnek a szentendrei dombok és házak, ahol Párisból hazajöve 1929 óta dolgozom. Itt találtam meg utamat.

Egy műteremmel odébb *Deli Antal* festőművésznél, a telep gondnokánál már kevésbé lelkes a diskurzus. A helyi viszonyokról beszélgetünk. Szinte hihetetlen, hogy a telep

Czöbel Béla

vezetőségének ma éppen úgy kell harcolnia fennmaradásáért, mint az előző rezsim alatt. A híres és nagyfontosságú kulturális munkát végző művésztelepből az utóbbi időkben ételolajsajtólót, pálinkafőzdet, fertőtlenítő fürdőt és szatócüzletet akartak csinálni. A szatócüzlet ügye még nem intéződött el, most áll fellebbezés alatt!

Nem rózsásabb a helyzetük a művészteleppel szemben, a Szociáldemokrata Párt telepén dolgozó festőknek sem. Bizony nagyon vékony az a szalmaréteg, ami az ágyat pótolja. Erre *Gál István* és *Schalk*

László festőművészek, a telep vezetői azt mondják, hogy a berendezés, ablaküveg stb. után való járkálás elrabolja a munkaidőt. Inkább alusznak a földön, hogy minél többet dolgozhassanak.

Bár az idő előrehaladt, *Czöbel Bélához* — ha csak egy percre is, — de be kell még mennünk. Czöbel egyike külföldön leginkább ismert és elismert élő festőművészeinknek. Különösen Párisban értékelik sokra. De — úgylátszik — ő is szereti Párist, mert amint mondja:

— Gachot professzorral és Márffyval Párisba készülünk a télen, ahol a Francia Magyar Társaság kezdeményezésére a római Collégium Hungaricumhoz hasonló intézmény megszervezésén buzgálkodunk.

— És újra kint akar maradni? — kérdelem.

Csak télen. — Feleli. — A nyarat évek óta mindég Szentendrén töltjük feleségemmel.

Közben *Czöbelné Modok Mária* is előkerül. Munkáit Czöbel mester képeivel együtt megcsodálva és a választékos ízlésű műterem vendégszeretét élvezve nem tudtuk róla eldönteni, hogy mint festőművész, vagy mint háziasszony kitünőbb-e...

Hazafelé menve egy igénytelen fahidacska pillantottam meg. Affélét, amilyent Van Gogh tett halhatatlanná Arlesben. Közöséges szemmel szürke, semmitmondó és mégis kedvelt motívuma a szentendrei festőknek. Ugyanolyan lelkesedéssel és hittel festik, mint világhírű elődjük. A szürke kis híd megszépül az örök és szent művészet tisztító tükörképében.

Dr. Bényi László

Senki sem szabotálja a magyar filmgyártást

A »Demokrácia« című hetilap legutolsó számában »Ki szabotálja a magyar filmgyártást« címmel cikk jelent meg, mely jóformán mindenkit, aki filmmel foglalkozik, — kivéve természetesen a Kiszgazda Párt-i filmvállalkozásokat — meggyanúsít, hogy akár közvetve, akár közvetlenül meggátolja a magyar filmgyártás megindítását. Magának a cikknek a címe — bocsánat a kifejezésért — ostobaság. Vajjon kinek lenne érdekében »szabotálni«, meggátolni a magyar filmgyártást? Azt a filmgyártást, amelyről eddig mindenki, mint egy eldorádóról, mint egy óriási gazdasági előnyöket nyújtó valamiről emlékezett meg. Vajjon kinek lenne érdeke meggátolni ezt, — talán a reakciónak? Ezt nem mondhatnám, mert éppen a reakciós vagy azokkal szimpatizáló rétegek részéről látam törekvéseket, hogy a gyártást — persze a maguk intencióinak megfelelően — megindítsák. Vajjon a demokráciának, vagy valamely pártnak lenne érdeke, hogy megakadályozza a filmgyártást? Ezt úgy-e senki sem hiszi komolyan? Ezért a cikknek a címe nemcsak, hogy ostoba, hanem egyenesen zavartkeltő célzatú, mint sok minden más, ami arról az oldalról indult el, ahol ez a cikk íródott.

Kétségre kell vonnom, hogy a magyar közönség olyan rettenetesen türelmetlenül, szinte toporzékolva (amint a cikk írja) várja a magyar filmgyártást. A magyar közönségnek, annak józanul gondolkodó rétegének éppen elege volt az elmúlt 5 év filmterméséből. Túlságosan is megcsömörlöttek és kiábrándultak abból a magyar filmből, amelyet a hatalmon lévő politikai irányzat, a szentimentális gondolat és az ún. »nemzeti szellem« jegyében kisajátított magának. Ez az ösztönös kritikai érzéssel bíró magyar közönség bizonyosan inkább türelemmel vár egy darabig, hogy elsősorban magának a demokratikus Magyarországnak az elemibb és a demokratikus létet biztosító alapfeltételei szilárduljanak meg és majd csak ezek alapján fogja várni a demokratikus, haladó szellemű filmgyártást. Nem a közönség türelmetlen, kedves »Demokrácia«, — hanem azok, akik politikai pécenyéjüket ilyen zavartkeltő módon szeretnék megszűntetni.

A cikk megvádolja az iparügyi minisztert, hogy a Hunniát mint állami vállalkozást elidegeníteni akarta. A cikk írója talán »venné« magának a fáradságot, hogy előbb alaposabban tájékoztassa magát mindarról, ami a Hunnia filmköleszönzője körül történt. Az iparügyi minisztérium, igenis, a Hunnia érdekében tehát az állami vállalat érdekében mindent meg akart tenni, hogy a vállalat rentabilitását és ennek következtében annak fennmaradását hosszú időkre biztosítsa. Úgy hisszük, hogy ez nemcsak észszerű, hanem kötelesség is a minisztérium részéről.

Kerényi Zoltán úr, aki valóban részt vett a Hunnia igazgatóságának első ülésén látszólag előre átgondolt és elhatározott módon valamin megsértődött, lehet, hogy a két munkáspárt által az igazgatóságba delegáltak nem tetszettek neki, felállt és saját maga és pártja kilépését bejelentve eltávozott. Természetesen könnyebb sértődösdit játszva, »passzív rezisztenciába« vonulni, mint vállalni egy megbízást, mely esetleg kemény küzdelemmel és felelősséggel jár.

A jeles cikkről azután minden apropos nélkül rátér a sokat vitatott filmnyersanyag kérdésre, amivel kapcsolatban meg kell állapítanom, hogy súlyos tárgyi tévedései vannak. Az iparügyi minisztérium ugyanis valóban kiutalta a két munkáspártnak a Budafokon, egy feltört raktárban talált és szabályszerűen bejelentett nyersanyag mintegy 450.000 métert kitevő mennyiségét, amit — és ezt nem győzzük eléggé hangsúlyozni — éppen a két munkáspárt talált és mentett meg a biztos pusztulástól. Ennek a mennyiségnek az a része, melynek igazolt tulajdonosai megvannak, az a része ma is megvan és a tulajdonosok rendelkezésére áll, az iparügyi minisztérium illetékes osztályának kiutalása alapján. Felelőtlen zavartkeltés a cikknek az az állítása, hogy X. vagy Y. vállalkozó nem tudja az őt megillető, illetve igazolt tulajdonát képező nyersanyagot visszaszerezni. Nem kell visszaszerezni, nem kell utána járni, kedves »Demokrácia«. Igen egyszerű a dolog, olyan mint a kétszer kettő. Az iparügyi minisztérium anyaggazdálkodási hivatalában csak a tulajdonjogot kell igazolni.

Az esetleg igaz is lehet, hogy karácsonykor másfélmillió méter nyersanyag volt az országban. Ha valóban annyi volt, akkor ebből a másfélmillióból nyilvánvalóan a visszavonuló németek, vagy derék nyilasaink jó esemőit magukkal vitték és mire a felszabadító szovjet csapatok Budapest területére jöttek, ebből a mennyiségből jóformán csak az maradt meg, amit a két munkáspárt a budafoki feltört pincében megtalált.

Nagy adag naívság kell ezek után azt kérdezni, sokatsejtetően, hogy hová lett ez meg az a tétel nyersanyag. Kolczonay filmvállalata, mint Rip van Winkle ál-mából felébredve, kéri azt a nyersanyagot, ami például holt biztosan a háború okozta események következtében semmisült meg. Ügylátszik Kolczonay úr vállalata elfeledkezett arról, hogy közben sok minden történt az országban, többek között egy borzalmas ostromon esett át Budapest, ahol nemcsak filmnyersanyag, de hidak és házak is megsemmisültek.

Tamási Áron »Mezei próféta« című filmjével kapcsolatban, — bár az ilyesmit nem szeretjük — legyen szabad tanácsot adnunk: ha a Kiszgazda Párt filmet akar gyártani és több ezer részjegyet jegyeztetett erre a célra, akkor úgy gondoljuk, hogy sorrendileg elsősorban a nyersanyagot kellett volna a film céljaira biztosítani, nem pedig mindezek után csodálkozva kérdezni: hogyan lehet az, hogy nincs nyersanyag az országban? Mintha egy háború után természetes lenne, hogy filmnyersagnak lennie kell... Ne kérdezzék a magyar közönség nevében, hogy miért nem juthat a kishivatalnok és a gyárilány az édesanyanyelvén megszólaló filmalkotáshoz. A kishivatalnok és a gyárilány valószínűleg jobban látja és tudja, hogy mi az, amit a mai helyzetben sorrendben először kell megteremtteni. Ha majd a demokrácia elemi feltételei megteremtődtek, akkor fogja majd csak türelmetlenül várni a demokratikus magyar filmgyártást, amit nemcsak hogy nem akadályoz meg senki, hanem ellenkezőleg, mindenki, aki ennek az országnak az újjáépítésében részt vesz, elsőrendű feladatának tart.

Világosító

Két úgynevezett kisfilmet vetítettek a múlt héten kísérőműsorként az újonnan megnyílt Royal Filmszínházban, a »Lenin 1918« előtt. A két kisfilmet, úgy tudom, azóta is játsszák több moziban, míg a »Lenin 1918« megbuktatta az oly gyakran megbukó pesti közönséget... Dehát ez nem is lehet másképp. A gicces csillogásba öltöztetett Semmihez szokott közönségtől nem kívánhatjuk, hogy érzi legyen a Tartalmashoz, nyávogás helyett az emberi beszédhez, hadonászás és lélekletlen fintor helyett az igazi emberábrázoló színészi játékhöz. Akikről Ady Endre azt írta: ...Ehe a szépek haját titeket... — azok közül még kevesen és kritikák vetődnek a premiermozikba, azok majd a kültelki mozikban nézik meg a »Lenin 1918«-at és ők — tudjuk — nem fognak megbukni.

De most nem erről, hanem a »Kísérőműsor« két filmjéről akarok szólni. Az egyik a »Győzelmi parádé« című színes orosz film, a Vörös Hadsereg győzelmi felvonulása Moszkvában. Szóval és a Szovjetunió többi vezetője előtt. Ez a film nemcsak a legürrhetetlen katonai erő, a győzelem parádéja, hanem a fotografálás művészetének parádéja is. Páratlan remekmű a maga nemében. Van egy jelenete, amikor a németektől zsákmányolt horogkeresztet zászlók, jelvények Lenin mauzoleuma elé hullanak. Ez a hangtalan kép úgy harsogja a szabadság győzelmét a barbarizmus fölött, ahogyan a világ összes zenekara együtt sem tudná elharsogni!

A másik film magyar munka. Egy fiatalember, Kertész Pál munkája: »Miénk a föld, miénk a termés.« Propagandafilmmé? Az. Művészet? Nem láttunk még magyar filmkísérletet, mely ennyire művészi törekvést lenne. Az új gazdák, a maguk földjén művelő magyar parasztok »játsszák« a filmet. Epizód szereplői a nagybirtokegyes urai: az intéző, a csendőrök, a sétakocsikázó méltóságos asszony. A filmnek nincs »meséje«. Végre egy olyan kísérlet, mely valóban a képek nyelvén beszél. S milyen remekül — s igen, igen: tendenciázan beállított képekkel! E »tendenciák« nélkül, anélkül, ahogyan egymás mellé illesztik a felvételeket, nemcsak mondanivalója, de művésziessége is elpárologna a filmnek.

Kertész Pálnak e méretre kicsiny, de nagyon is felfigyeltető filmje után hinni tudjuk, hogy Magyarországon is lehet emberi mondanivalóval telített s művészi igényű filmet készíteni.

NAGY SIKER A

Pompadour

DIVATZALON
ELSŐ KOLLEKCIÓJA

JÓZSEF ATTILA-UTCA 12

SZÍNHÁZ A MOZIBAN

Beszélgetek kitűnő barátommal a »filmemberekről«. Természetesen a filmről. Eppen arról van szó, hogy — szorint — a »mozi« elnevezés nagyon giccses, nem méltó egy »új művészet templomá-hoz. Valami olyanféle név kéne, mint: színház.

— Megvan — mondom én — film-színház. Ugy is hívják.

— De ne legyen »színház« a nevében.

— Miért ne — felelem én — mikor a lény szerint színházféle.

— Ez nem igaz!

— De biz' az!

— Bizonyítsd be!

— Hát nézd pajtás, ha bemész valamelyik moziba, már az épület, a helyiség maga is színházzzerű! Nemde?

— Jó vice, lehet másmilyen?

— Lehet. Lehetne. A mozi más közönséghez szól, más társadalmi feltételekhez kell igazodni, más akusztikai és vizuális igényeket kell kielégíteni.

— Ez nagyon tudományosan és kicélt nagyképpén hangzik.

— Kérlek. A mozi lényege, hogy a közönség jó része akkor jön, amikor tud. Tehát a moziszerű moziban a padosok közt kényelmesen kellene járni! Igaz?

— Hm. Ebben van valami!

— Azután. A későn jövők és időközben távozők eligazodását, a sorokat és a helyeket megmutató transzparens-jelzéseknek kellene elvégezniük! Hát ez is igaz.

— Rohanó jegyszedők után botorkál az ember a sötétben! Rossz színház ez!

— Dehát ez nem lényeges!

— Nem. De az lényeges, hogy bent színházzzerű nézőteret és színpadot, ú. n. Guckastenbühnét lelsz!

— Ez azért van, mert több mozit színházból alakítottak át.

— Rosszul. Alig van helyesen, moziszerűen épült mozik! Hidd el, moziaink korszerűtlen hodályok, szűkség-mozik! Egyetlen reprezentatív filmszínházunk sincs!

— Majd lesz! De ne csak az épület-ről beszélj!...

— Helyes. Bent — mondom — színpad van. A nézőter elsőtől és megvilágosodik a vászon? A' dehogy! A színházi függöny! Akárhányszor még második, sőt harmadik függöny is van! Hát ez mi?

— Hatáskeresés.

— A színház hazajáró lelke! A mozivásznon színháznak hazudja magát! Továbbá: a mozi második vagy harmadik valóságos színházi függönye után, ott a vászon, végre a vászon és aztán arra vetítenek még egy függönyt! Azután az is felmegy, szétnyílik és kezdődik a a... a...

— A film!

— Fenéket! Kezdődik egy megőrült kabaré! Bekonferálnak előre mindent! Egyszerre! Hogy mit játszanak! Van-e aki nem tudja? Hisz azért jön, mert előre megnézte! Aztán bemutatkoznak a szereplők. Hogy ki mit játszik. Jön bűvös mosollyal egy maszkos úr akiről megtudjuk, hogy ő nem öreg ember, akit alakít! A dehogyis kérem, ő a Híress Olivér, a neves színész! Hát nem olyan ez, mint mikor a Szentivánéji álom kontár műkedvelői bemutatkoznak? Zuboly, a sztár megnyugtatja a nézőket, hogy ne fél-

jenek, mert ő igazán nem oroszlan! Szegény balek néző! Csoda, hogy megmaradt illúziója! No de ha marad, elrontják azt is! Tolakodó nevek rangatöznak a vásznon és igyekeznek figyelemre bökni a nevektől részeg és szédülő nézőt! Bácsi kérem, mi irtuk a könyvet! Neni kérem, mi hangszereltük a zenét! Ide süssenek, mi szállítottuk a ruhákat! Figyelem, figyelem! mi gyártottuk a tangóharmonikákat! Apukám, ide pipálj, mi kölcsönözzük a filmet! Hallja maga, Türelmetlen János, mi kölcsönöztük a filmet másodkézből! Ez semmi, de mi csináltuk a feliratokat! Csönd! Pofa be! Miénk a magyar jog! Halló, halló pasasok, a mi hangrendszerünk szól a filmen! Kérem, kuss, mi csináltuk a kópiát! ...Stb... stb... Hát nem olyan ez a vásári tolatkodás, mint tropusi kikötők felkínálkozó árusainak, idegenvezetőinek és koldusainak ádáz rohama a partraszálló utasok ellen?

— Gúnyolódasz? A film munkásainak igenis joguk van reklámról!

— Persze. De miért kell ezt elől vetíteni? Tegyük a végére!

— Akkor elmegy a közönség!

— Ez az! Elmegy, mert nem kíváncsi erre az illúziórontó, hülye reklámról! No?

— No, akkor vetítsék a szünetben! Nézze, aki akarja, de ne büntessék vele az egész közönséget!...

— ...Ez részletkérdés... Izé eltérünk a tárgytól!

— Ja persze, a színház a moziban! Nos, igen. Végre valahára indul a film! Csodálatos új művészet! Film! Korlátlan új lehetőségek! Természet, ember, állat, tárgyak és jelenségek, mikrokozmosz és makrokozmosz...

— Megint frázisok!

— Ugy van! Eszébe jut az embernek az egész fráziszuhatag, hogy mi mindent tud adni a film! Már tudniillik a művészi film. De amit kapunk, az bizony ritkán az! Film helyett színház! Fotografált színház! Természet helyett interieur-ök, valóság helyett kulisszák, ábrázolás, élet, megmutatás helyett játék, csinált, nyilvánvaló színjáték. Többnyire — nehogy tévedés legyen egy percre is — ismert színdarabokat látunk vászonra sikerítve. Jól öltözött urak és jól vetkőzött hölgyek énekelnek, táncolnak, játszanak és főleg fecsegnek, locsognak végtelenül sokat! A mai filmekben túlteng a beszéd. Premier planban fotografált fejek valószínűtlenül sokat jártatják a szájukat! Igen, igen, a mai filmet így nevezhetjük: »Duma-film!« Persze idegen nyelven dumál!

— Ott a felirat! Olvashatják magyarul!

— Olvassák és közben nem nézik a képet! Ez élmény? Ez művészet? Mi ez? Mi?...

— Miért dühöngsz, kérlek? Miért?

— Megmondom. Mert az utóbbi időben egyre több az ilyen film. A fotografált színház. A filmszerűtlen, sőt filmellenes film!

— És sikere van! Beszélhetsz, amit akarsz, sikere van! Érted?

— Ertem. Sikere van. De az nem bizonyít semmit. Attól még jó is lehetne! Különb: minden rablógazdalkodásnak sikere van! De meddig? És kinek van haszna belőle?

Szücs László

Szavunkat se

higye el! Mi ugyan őszinte meggyőződésből állítjuk:

a HYPO — féláron mos,

a HYPO — szebben mos,

a HYPO — kíméletesen mos,

de ne vegye ezt készpénznek! Természetes, hogy a hirdetés csak az árú előnyeiről beszél. Tehát ne higyen — ellenben vegyen egy üveggel, s majd meglátja, mit tud a HYPO!... hanem ezután soha mást:

HYPOT a PISZOKNAK!

FÉNYJELEK ALGIRBAN

A Városi Színházban bemutatták az első Budapestre érkezett angol filmet. A »Fényjelek Algirban« cím szánalmasan harmadrangú, erőtlén kis filmcskét leplez. A film silánysága annál lehangolóbb, mert valóban nagy téma: az északafrikai szövetséges partraszállás előkészítése pazarlódik el benne észrevétlenül. Micsoda bágyadt körítéssel találják ezt a film-eposz után kiáltó tárgyat, a háború egyik döntő eseményét! Egy német fogságból megszökött angol tiszt megkér egy amerikai nőt, hogy lopjon el neki a németektől egy fényképezőgépet. Mi sem természetesebb. A hölgy csöngtet a német ezredes lakásának ajtaján. Néhány pillanatig egyedül van a szobában. Magányát ügyesen használja fel: biztos mozdulattal benyúl az első fiókba, retiküljébe csúsztatja a fényképezőgépet és elillan. Nyomában a német kopók. Valami Gestapo-féle szervezet kezére kerül, vallatják és a keresztkérdések súlya alatt görcsösen markolja táskáját. Az embert álmokör lepi meg a rémülettől: retiküljében van a fényképezőgép! Nem folytatjuk. Minden angol, amerikai és francia szereplő megmenekül s a kopók elnyerik méltó büntetésüket. Az eredmény közismert: az invázió sikerült — annak ellenére, hogy egyesek úgy képzeltek el előkészítést, mint a film szerzője. A szereplők jelentéktelenek.

Gy. I.

Mese az eltemetett Sonja Henieről

Sonja Henie, a jég koronázatlan királynője, évekkel ezelőtt ment ki Hollywoodba. Eleinte azt mesélték róla, hogy a filmvászonon kisebb sikerrel szerepel, mint a jégen, hogy miután megfestették haját, kicsérélték fogait, megoperálták az orrát és amerikai film-szokás szerint tetőtől-talpig szép csillaggá változtatták az eleven nőt — influenzát kapott — és meghalt. Mi sem természetesebb, minthogy ezt a regét Budapesten költötték, ahol időnként szívesen terjesztik tehetséges fiatal művészek halálhírét. Megállapítjuk, hogy mind-ezen híreszteléssel szemben *Sonja él és Sonja maradt*. Képeivel tele vannak az amerikai filmlapok, különösen mióta a *„Meglepetés”* című filmjében újra elragadt: a Broadway közönségét. Természetes, hogy Sonja ebben a filmben is sokat korecsolyázik, de amellett kitűnő színésznő és egyik jelenetében Schiaparelli híres ruháját hordja, amelyre a világ minden nemzetének címerét hímézték ékkövekből.

MUNKÁSSZÍNJÁTSZÁS

A színházak és a munkásszínjátszók

Ebben a rovatunkban közlök első cikkem óta többen nekem szegezték a kérdést: minek az állandó színház a munkásszínjátszóknak? Feltételezhető-e, hogy a közönség avatott művészek produkciója helyett avatatlan színjátszók szárnypróbálgatásai iránt érdeklődjek?

A kérdés indokolt. A miutban ilyesmit csakugyan nem tételezhettünk fel a polgári színházlátogatóról, aki a maga pénzén a maga egyéni szórakozását kereste, ott és akkor, ahol és amikor emelkedett vagy alantass izlését kielégíthette. De a színház a jövőben nem lesz egyedül a polgári társadalom szórakozóhelye. Tömegek fogják látogatni. Ez nem üres jóslás, hanem a tények ismeretéből származó jogos következtetés. Nagy politikai átalakulások nagy gazdasági eltolódásokat eredményeznek, ezek viszont hatnak a színházakra.

A feudális korban — mely nálunk tovább tartott, mint nyugaton — csak a dúsgazdagoknak tellett színházra. De kevés volt a dúsgazdag és tömérdek a koldusszegény. Azok a német színházba jártak, ezek sehova. Így nem is volt színházunk. Tudjuk, mindössze százéves a Nemzeti Színház.

A kapitalizmus lényegesen eltolta a társadalom gazdasági arányait. Mind több és

több embernek tellett már színházra. Ez a kultúra éles réteg fölébressztette a tőkésnek vállalkozókedvét: egyik magán-színház épült a másik után.

A polgári demokrácia a munkások hatalmas tömege számára teszi majd hozzáférhetővé a kultúrát. Előreláthatólag igen sok új színházra lesz szükség.

Minden színész elismeri, még a legkonzervatívabb is, hogy a munkásközönség fogékony, áhítoatos és hogy a legtisztább öröm neki játszani. Ez a nemes anyag megérdemli, hogy izlését óvják és neveljék.

Örvendetes és kíváncsi tehát a Munkás Kultúrszövetség működése. Munkájának gyümölcsét legnagyobb mértékben épp a színházak élvezik majd. Nézőtereiket részben azok fogják megtölteni, akiket ez a kultúrmozgalom aktív munkára serkent: akik maguk is játszanak. Később pedig egészen nagy tömegeket szállítanak azokból, akiket már teljesítményeik hódítottak meg a komoly színházak.

Elsőrendű kulturális érdek ennél fogva, hogy a munkásszínjátszók magasszínvonalú produkciókat nyújtsanak.

Ehhez pedig színház kell! Arról, hogy közönségük legyen, a munkások és vezetőik bizonyára gondoskodnak majd. Péchy Blanka

BEMUTATJUK AZ ÚJ GRETA GARBÓT

Körülbelül egy évvel ezelőtt történt, hogy egy amerikai filmrendezőnek feltűnt a sokezer reklám-fotómodell között Lauren Bacall kifejezésteli szigorú, szőke szépsége. Miss Bacall évek óta abból élt, hogy fogkrémek és fodrászok legújabb slágereit reklámozta az amerikai lapokban. Mivel az ú. n. Glamour-görök típusa, a túlságosan szép, túlságosan uniformizált amerikai szépségideál szerencsére kiment a divatból, észrevették Lauren hosszúka vágású szemcseit, érdekes, gúnyos metszésű száját, egész kemény, egyéni lényét. Egy év óta Laurent hívják Grete Garbó utódjának. A

„Nagy Aloma” című filmje épp oly siker volt, mint legutolsó produkciója a *„Van és nincs”* című vászon. Sokáig tartott, amíg az ú. n. „sweets” típusú színésznőket legyőzve, elfogadták fanyar és egyéni művészetét, amely leginkább Bette Davis-ra emlékeztet. Miss Davis volt Lauren második felfedezője, ő fotográfáltatta először ezt a „megütő” köztűz arcú leányt. A magánéletben arról nevezetes Lauren Bacall, hogy feltűrt knickerbocker-nadrágban jár, kendővel köti be a fejét és naponta igen sok fekete-kávé iszik.

Mire készül a Madách Színház?

A Színművészeti Akadémia új igazgatója, *Hont Ferenc*, nem ad interjút. Nem híve — úgy mond — a „sztár-kultusz”-nak s ezt önmagára nézve is érvényesíti. Nyilatkozat helyett átadta programját és terveit a Madách Színházra vonatkozólag, melyet — sok huzavona után — végleg a Színiakadémia kapott meg. Nem akarnak „növendékszínház”-at csinálni, az sem akarják éreztetni a közönséggel, hogy egy színház tudományi társulat vezeti Tháliának ezt a templomát. Az „avantgarde”-ista jelzőre se aspirálnak, ha csak nem számítanak „úttörő”-nek azok, akik egyszerűen jó színházat akarnak nyújtani.

Több társulat szervezését kezdték meg. Két prózai együttesük lesz. Az egyikkel *Háy Gyula*: *„Pulykapásztor”* című színjátékát adják elő, melynek főszerepét egy 16 éves parasztyerek, *Tatai József* fogja játszani. A fiút a tatai bányászok küldték fel, maguk közül. Major Tamás figyelmébe ajánlva, Szakértők szerint feltűnően tehetséges. A másik társulat az orosz *Rosal Kazach* *„Mesésnyeg”* című játékára készül.

Hetenként kétszer kamaraopekák előadását tervezik; első műsoruk a *„Windsori víg nők”*. Nicolai operája, továbbá Mozart egyik kisoperája lesz. A tánc- és mozdulatművészet támogatására a Madách Színház a hét egyik napjára táncszínpaddá alakul, ahol a klasszikus balettől a népi táncjátékokig ennek a műfajnak minden irányát bemutatják. Délutánoként ifjúsági előadásokat tartanak, amelyek első bemutatója a *„Masenka”* című orosz darab lesz.

Természetesen a Színművészeti Akadémia növendékei is ezen a színpadon kerülnek majd először a nagyközönség elé. Már folynak is a próbák a *„Három nővér”* és *„Candida”* című színművekből. *Abonyi Géza* és *Nagy Adorján* tanárok vezetésével. Érdekes újítás: a felvételre jelentkezőket ezentúl egy-két nyilvános előadáson vizsgáztatják, lehetőleg egész estés botlító darabokban.

Ez a zsúfolt program csak ugyan — beszél, elgondolója helyett is. El is engedjük Hont Ferencnek az interjút...

R. Gy. I.

Egy „elianácsolt” lemez és interjú története

Utolsó beszélgetés Fritz Kreislerrel

Egymásután kerülnek elő az íróasztalok fiókaiból azok az újságírói feljegyzések, melyektől a fasiszta gengszter-sajtó annakidején megtagadta a nyomdafestéket. E tekintélyes és értékes anyagból is úgy gondolom, figyelemre tarthat számot egy Kreisler-interjú, melyet utolsó budapesti koncertje után kaptam a hegedű nagy művésztől. Fajdalmas érdekessége, hogy ez az interjú valóban az utolsó volt, melyet Kreisler magyar újságíróknak adott: a háború alatt elhalt művészek szomorú listáján Kreisler neve is szerepel.

Utolsó pesti koncertjével egyidejűleg a rádió műsorra tűzte egy előadásomat, melyben Kreisler is szerepelt és illusztrációképpen egyik legjobb lemezét: Beethoven bűbajos Rondinóját is beiktattam a felolvasásba. Nagy meglepetésemre pár nappal az előadás előtti levelet kaptam a rádió igazgatójától, melyben felkérték, hogy haladéktalanul lépjek érintkezésbe a gramofonosztály akkori vezetőjével: Zakál Dénes dr.-ral. Zakál azután közölte velem, hogy „saját érdekemben” hagyjam ki az előadásból a Kreislerrel szóló részt, lemezzel együtt.

— Általában ezek a Jasák és Misák nálunk indexen vannak, — jegyezte meg szellemes mosollyal, majd ellenvetésemre, hogy a zenében csak művészi szempontok lehetnek irányadók és ezek szerint Kreisler a legnagyobbak egyike — Zakál úr fagyosan ismételte meg:

„Ez lehetséges, de mi nem játszunk Kreisler-lemezeket, mint ahogy Huberman, Heifetz, Menuhin és Szigeti sem szerepelhet a magyar rádióban.

Amikor Kreislernek elmeséltem, hogy letiltották a magyar rádióban, az őz mester csendesen, szomorúan legyintett:

„Hiszen szülővárosomban, Bécsben is — tabu vagyok. Bár a „Schön Rosmaring”-ot azért csak játsszák

— a szerző neve nélkül. Öreg ember vagyok, fáradt és nem tudom megérteni ezt a gyűlöletet. Mindig a humanumot, a szépséget kerestem és igyekeztem adni embertársaimnak. Higgye el, csak szeretetre lehet építeni, a gyűlölet menthetetlenül a pusztulásba vezet (1938-ban mondta!). Harminc évig éltem Berlinben — Istenem, milyen nagy idő ez a harminc év! Azok a közös koncertek vasárnap délelőttönként a Zeneakadémia nagytermében a berlini filharmóniával és Nikisch-sel! Nem tudom letagadni: nagyon fáj, hogy Berlinben ma csak egy piszkos zsidót látnak bennem, akit a zenekritikusok a német zenei élet legnagyobb büszkeségének neveztek. A német nép most súlyos beteg, de én bírom benne, hogy egyszer meggyógyul!

— Szóval mint Thomas Mann, Ön is hisz a német népben?

— A mai német népben nem! Tetőtől talpig súlyosan fertőzöttek, gyökeresen át kellene nevelni őket. Persze ez rettenetesen nehéz, majdnem reménytelen egy nyolcvanmilliósi néppel. De hogyan is mondta Voltaire: Cultivons notre jardin... gyógyíthatatlan humanista vagyok és hiszek benne, hogy ez sikerülni fog. Előbb-utóbb. Ne felejtse el, hogy a németiség valamikor Bach és Beethoven népe volt. A művészet, költészet, tudomány népe. Tragédiájuk, hogy fél évszázad óta vagy örültek, vagy gonosztevők vezetik. A német népet — akár csak a válságba került emberiséget

— csak a művészet gyógyíthatja meg. De csak akkor, ha a művészet nem a kiválasztottaké lesz, hanem egyetemes és hozzáférhető mindenkié. A szépségnek kell megváltania a világot, mint ahogy kétez évvel ezelőtt a Szeretet váltotta meg!

Közben elkészült Kreisler arcképe, melyet a mester mosolyogva dedikált. Külön megkért, hogy ha lehetséges, rádiólap részére adjam le ezt a beszélgetést. Ha hegedűjével és muzsikájával nem is szólhat a magyar rádióhallgatók száz-ezreihez, ez az útton szerette volna elkaldeni hozzájuk meleg, baráti üdvözlését. Megígértem, hogy az akkori Rádió Újság-ban adom majd le az interjút. Persze át kellett gyárni Kreisler mondatait. Szalonképesé tenni a Rádió-újság részére. Külön szívfájdalmamba került kihagyni a németekről és vezetőikről mondott sorokat. De a Rádióújság sváb főszerkesztője így is felháborodva dobta vissza az interjút:

— Mit képzél tulajdonképpen? — hiszen ez nyílt kommunista propaganda! Különben is, mint hallom, ez a Kreisler zsidó, s a rádióban sem szerepelhet! Egy betűt sem hozok róla...

Ez a története az eltanácsolt lemeznek és visszadobott interjú-nak. Kreisler nem érthette meg művészi rehabilitálását, de a hang-lemezek megőrizték páratlan művészetét.

Léval Endre

MOSZKVA KÉK EGE

A cím alapján romantikus szerelmi történetet gyanít a néző, amikor helyet foglal a Corvin mozi nézőterén, hogy megtekintse a bemutatásra került legújabb orosz filmet. Várakozásában nem csalódik százszázalékosan, mert szerelmi történetet is kap a film-ben, de ehhez a szerelemhez a legmodernebb bombavető és szélnél sebesebben száguldó vadászrepülőgépek berregése, légvédelmi ütegek dörgése és a becsapódó bombák tompa dörrenése szolgáltatják a kísérő zenét. 1941 őszén játszódik a film. A német hordák már előzőlőtték Nyugat-Orosz-

nek haláltmegvető bátorságán megtörnek a német légierő sorozatos támadásai. A német bombázók, amelyek százával pusztították el a Szovjetunió

virágzó falvait és városait, nem tudnak behatolni Moszkva fölé. Megtizedelve, véres fővel kell visszafordulniok, hogy legalább pusztá életüket megmenthessék.

Ezekben a küzdelmes napokban szövődik szerelem az egyik Moszkva melletti repülőter fiatal vadászrepülő hadnagya s egy, a repülőter kórházában szolgálatot teljesítő ápolónővér között. Megható jelenetek hosszú sora teszi felejthetlenné a két fiatal szív szerelmi regényét, amit Nina Mazajeva és Aleinyikov megkapóan egyszerű művészi eszközökkel keltenek életre. Játékuk éppen ezért hat meg-

győző erővel és kelt a nézőben teljes illúziót. *Bogoljubov* alakítása, a repülőter parancsnokának szerepében remekbekészült színészi teljesítmény. Néhány kitűnő epizodista egészíti ki az együttest, amely I. Reismann rendezésében viszi sikerre a filmet.

Külön kell megemlékeznünk arról a káprázatos színekben tobzódó híradó-filmről, amely a Vörös Hadsereg moszkvai győzelmi díszfelvonulását mutatja be a magyar közönségnek. Az impozáns katonai parádé valósággal lenyűgözi a nézőt.

I. J.

országot és a Szovjetunió fővárosa, Moszkva is belekerült a német bombázórajok hatósugarába. A páratlan tökéletességgel megszervezett légvédelmen és a Szovjet vadászrepülői-

Őszi szépítő kúrák
Vermesné Rohács Ilona
KOZMETIKÁJÁBAN
ERZSÉBET-KORÚT 561.

GONDA LÁSZLÓ és a tánc

Táncosnői. Minden ellenkező híreszteléssel szemben: jobb mint Fred Astaire. Talán inkább azt mondanám, hogy gondább, mint amerikai kollégája. A rémnapokban résztvevett az ellenállási mozgalomban, egy valódi hajusz volt minden fegyvere. Szentül hitte, hogy bajuszban nem ismerheti meg senki, holott mindenki azonnal megismerte. Két társát (az egyik egy Henya nevű táncos volt) agyonlőtték a nyilasok. 6 esodával határos módon menekült meg. Közben táncolt. Persze színpadon nem engedték, de táncolt az utcán, beszélgetés közben, táncolt ülve, úgy, hogy ujjaiával táncolt az összeszorított öklén. Nevetséges volt. Megható volt. Gond: tánc. Hiú. Szereti magát hosszan nézni a tükörben, szép fiút lát, ha a tükörbe néz, holott itt a fényképe.

Szeret hosszan beszélni, mert nagyon értelmesen, jól tud rögtönzött beszédekert tartani. Néha fegyelmelzi magát, szabatosan, nyugodtan, megfontoltan beszél, különösen bajok esetén, de aztán áttüzesedik, elborul az agya és lassan, nyugodtan, átesap az őrdjögésbe. Emellett olyan sovány, hogy nincs is.

A »Revü«-ról beszélgetünk és Gondából bőven ömlik a szó.

— A »revü« szó magában foglalja mindazon művészeti ágakat, amelyek a közönség szórakoztatását szolgálják. Revü keretében lehet táncolni, énekelni, alkalmat ad a prózai műfajnak is, a bohózatból a drámáig. Mindez ízlésesen összefoglalt keretbe gyűjtve, úgy, hogy bár nem feltétlenül szükséges, hogy a képek, melyekből a revü összetevődik, összefüggőké legyenek, az egésznek végeredményben stílusában összhangban kell lennie egymással, olyannyira, hogy dacára a képek összefüggéstelenségének, az egész mégis egy kerek, összefüggő képet alkotson.

— Ha ennyit mondtam és egy kicsit tovább megyünk, akkor látni fogjuk, hogy egy revü rendezőjének éppen úgy tisztában kell lennie Bach összes fugáival, mint George Gershwin *American in Paris* című jazzszimfóniájával, vagy akár a Parsifal recitatioival. Nem kevésbé kell ismernie a görög szobrászművészet minden vonalát, vagy a világhírű amerikai ruhatervező, Adrian új rajzait, de éppen úgy kell ismernie

Isadora Duncan táncait elméletben, mint Shakespeare összes műveit. Azt is tudnia kell a revürendezőnek, hogy hol domináljon a hangszerelésben a szaxofónkórus, mint a swing zene tolmácsolója, vagy hol érzékeljük a hegedűket, mint dominenseket.

— A szöveg, amit akár Cochran, a londoni revük nagy mestere, vagy akár Sandrini, a párizsi revük egyik alkotója kézhez kap, mint a revü keretét, semmivel sem több, mint a gyapjú, amelyet előbb fel kell dolgozni, hogy gyárba kerüljön a szövet elkészítésére, amelyből aztán a ruha készül.

— Bocsánat, Gonda úr, de az Istenért, ne mondja, hogy a revürendezőnek a gyapjú- és ruhagyártás titkaival is tisztában kell lennie.

— Azt nem mondtam. De a revü az a műfaj, amely a legtagabb keretet kapja mozgási lehetőségnek és éppen ebből adódik, hogy a revü rendezője e tag keretek ismeretének tudatában mégis összefoglaló egészet alkotva, találja elénk ezüsttálca a revüt és homár mellé ne lecsó adjon, pezsgő mellé ne paradicsomlevet. Gusztusosan kell találni a revüt, valóban sokat adni, de nem elrontani a közönség gyomrát. Ugy szemet, mint fület gyönyörködtetni. Gyönyörködtetni pedig csak úgy lehet, ha a művészetet szolgálom.

— És itt álljunk meg egy pillanatra. Megállapításom ezzel kapcsolatban az, hogy eddig nálunk a revűnek csúfolt műfaj nem a közönség hívós szórakoztatását célozta, de sokkal inkább a röhögtetését. Már pedig a röhögtést és a mosolyt egy világ választja el egymástól.

A hosszú beszéd alatt Gonda áttüzesedik, esendes hangja már régen átesapott az őrdjögésbe, aztán leül, kezével fáraadtan végigsimítja homlokát, ami állandó mozdulata. Hirtelen eszébe jut valami. Rapszódikus lélek. Alárendeltjeivel kedves, előzékeny, majdnem bocsánatkérő hangon beszél, felettései-vel kemény, harcerakész, majdnem goromba. Imádja az artistákat. Imádja a színészeket. Imádja a táncot. Szeretni még nem tud, mert fiatal, csak imádni. Állandóan negyvenfokos lázban ég.

Királyhegyi Pál

A BOHÓZAT VÉDELMEBEN

Írta: C. K. CHESTERTON

Soha sem tudtam megérteni, miért bélyegeznek egyes műfajokat alacsonyrendűeknek és triviálisoknak. Nemely vígjátékról azt állítják, hogy »bohózat« fajta. Helyesebb lenne bohózatát való átalakulásról beszélni. Ami az »elfajulást« illeti, éppen ilyen joggal lehetne egyes művek »tragikus« átalakulásáról beszélni.

Az efféle osztályozások igen hátrányosak a műre. Ha a könnyebb és kevésbé szigorú műfajokat megfosztjuk a magasabb értékeléstől: az a veszélyt fenyeget, hogy valóban olyan rosszak lesznek, amilyenek tartják őket. A művészet elárult gyermekeivé válnak, piszkosak, neveletlenek lesznek és ha mégis sikerülnek, ezt a pusztát véletlennek és saját jó ösztönüknek köszönhetik.

A közönséges bohózat olykor tagadhatatlanul elképesztően triviális. Ennek oka azonban jórészt a kritikus hamis magatartása a bohózzattal szemben. Bizonyos, hogy a művészet egyéb ágai éppen úgy lezülnek, ha a bohózzathoz hasonlóan — eleve megvetjük. Beszéljünk a szonettől olyan hangon, mint a zenés kávéházak kupléiról — és a szonett idővel visszatérítővé válik. Mi lelt volna Milton »Elveszett paradicsom«-ából, ha az eposzt kezdettől fogva gyermekek és dajkák irodalmának nevezük? Talán az a címet kapta volna: »Patrikajancsi az alvilágban«. Mert ugyan ki szeretne tökéleteset alkotni abban a műfajban,

amelyben a legfőbb tökéletességet eleve groteszknek tartjuk? Miért írta volna meg Shakespeare »Othello«-t, ha dicsősége abban a mondatban lenne összefoglalható: »Shakespeare úr tehetségebb, semhogy tragédiákat alkosszon«.

A bohózzattal kapcsolatban különösen végzetessé vált a beidegzett elfogultság. Sokféle oka van annak, hogy ez a magasabbrendű művészi megnyilatkozás ilyen tökéletes megvetés áldozata lett. Meggyőződéseim szerint ez

a megvetés a modern esztétikusok életkedv-hiányának tudható be.

Minden irodalmi műfaj az emberi szellem valamely fázisának jelképe. A bohózat művészeti létjogosultsága az élet érzelmi rétegének mozgalmasságában keresendő és ezzel kell kapcsolatban áll-

nia. Ezeket a könnyed érzelmi hullámzásokat fojtja el az a téves modern elképzelés, amely az élet fájdalmas mozzanatait hihetetlen mértékben előtérbe állítja. A fájdalom — állítólag — az életben domináló szerepet tölt be. Ez azonban csak igen korlátozott mértékben igaz. A fájdalom, mint az élet szét és iszonyatos oldala, minden ifjú művészre éppen olyan vonzóan hat, ahogyan az iskolagyerek szeret örödgöt, esontvázat és akasztott embert rajzolni. De az öröm ezeknél a benyomásoknál sokkal elvontabb és finomabb jelenség. Az öröm úgyszólván életünk egyetlen

oka — még hozzá elég feminin oka. Átszövi minden lélegzetvételt, ott van minden észese teában, melyet megiszunk. Az öröm irodalma végtelenül nehezebb, ritkább és diadalmasabb, mint a fájdalom irodalma. És az öröm irodalmának minden válfaja közül éppen az úgynevezett bohózat érdemli meg legfőbb becsülésünket, valamint azt, hogy gondosan ápoljuk.

A legnyugodtabb embereket is elragadja néha a vágy az élet lehetőségei és lehetetlenségei után. Mindenkiben szunnyad a játékos kíváncsiság: mi lenne, ha a teáskannában hirtelen sós vizet, vagy mézet találna, ha az óra mutatója visszafelé kezdene forogni, ha ajtaja egy világvárosi utca helyett egy tóra, vagy krumpliföldre nyílna. Akin átsuhan már ennek a névtelen anarchiának örvénylő szele, megérti a bohózat szellemét. Ha a mai korlátozott esztétikai irányzat nem lesz többé mérvadó, a bohózat talán újra méltó elismeréshez és dicsőséghez jut.

K
K
után
keze
jere
val
azol
mel
guk
bál
Nem
hán
rába
tört
korá
külö
So
szor

tam
ról
hiba
arra
kime
neke
egy
szólt
lelki
két
ben
így
dült
affér
Egy
a hoz
től a
már
zö vo
De
radja
ró
megin

Gédr
majdn
könyv
lanat
megfe
tenün

TA
52A

Kis csevegés a nyomda ördögéről

Kezdetben vala a sajtóhiba és csak azután a sajtó — azt hiszem, nyugodtan kezdhetem így a »nyomda ördögéről« szóló jeremiádomat. Nyilvánvaló, hogy már jóval Gutenberg előtt sok zűrzavart okoztak azok a bosszantó és mulatságos elírások, melyek miatt a boldogtalan szerzők a maguk vagy a más hajának tépésével próbálták feldúlt lelkiállapotukon könnyíteni. Nem tudom, hogy a másoló szerkesztések hány vég pergamentet küldtek makulatúrába, de azt hiszem, már Mózes is azért törte össze az ismeretes kőtáblákat, mert a korabeli nyomdászok összezavarták rajta a különböző parancsolatokat.

Sokat összeírtak már erről a témáról, se szeri, se száma a vicces eseteknek, olvas-

tam már cikket a sajtóhiba lélektani okairól is (abban is volt vagy három sajtóhiba), de a »Fényszóró« legutóbbi száma arra készit, hogy újból leszálljak ebbe a kimeríthetetlen kincsesbányába. Mindegyik felelevenitem a Pesti Hirlapnak egy régebbi baklövését. Valami párbajról szólt az egyik beszámoló és az újságíró lelkiismeretesen megírta, hogy »egyszerre két cső dördült el«, amit a párbajüggyekben nyilván járatlan nyomdász ólomban így adott vissza: »egyszerre két csődör dült el«. Valószínű, hogy a »lovastította« affért a szedő sem úszta meg szárazon. Egy másik lap a honvédezerkar főnökét a honvédeknek főnökévé léptette elő, amittől az érdekelt magasállású katonatiszt már csak a kincstári illetmények különböző volta miatt sem lehetett elragadtatva.

De hogy a magunk szűkebb portáján maradjak, említettem már, hogy a »Fényszóró« legutóbbi száma készitett e kis cikk megírására. Példának okáért az *Abonyi*

Gézával folytatott interjú egyik mondata majdnem így jelent meg: A színészek könnyű helyzetben vannak. Az utolsó pillanatban sikerült eredeti szövegünknek megfelelően a színészeket visszaszüllyesztenünk szörnyű helyzetükbe. A Beaumar-

chais-ról írott kislexikon cikkünkkel már nem volt ilyen szerencsénk, ott a *Clavigo* nevű spanyol nemes kétszer is *Clarigo*-nak jelent meg, holott ilyen sem nemesben, sem rigóban nem létezik. Később Gyenes István cikkéből az derül ki, hogy Giraudoux nem értette meg a francia nép újra felemelkedését, holott Giraudoux igen értelmes ember volt, de a közbejött halál és sajtóhiba miatt nem érthette meg a franciák háborútáni felemelkedését. Tovább lapozván, Tamás Ernőnek az 50 éves magyar moziról szóló beszámolójában *Garat* Márton rendező nevével találkozunk, aki természetesen azonos *Garas* Mártonnal. Mondanunk sem kell, hogy nem a cikkíró öntött fel a garatra.

Ugyancsak ebben a cikkben fordul elő századunk legtitokzatosabb sajtóhibája. Mert *Garasból Garat*ot, szörnyűből könnyűt csinálni elég sablónos tévedések. A szóbanforgó mondat azonban így látott nyomdafestéket:

VASÁRNASZÉK DÉLUTÁN FÉL 3 ÓRAKOR ÜGETŐ

A »Fényszóró« levelesládája

Szegi Pál felelős szerkesztő úrnak

Kedves Pali!

Engedd meg, hogy ezúttal az olvasó jógaival mondjak különvéleményt. Elég ritka eset, hogy színházi dolgokban ennyire különbözőzzék a véleményünk. Nem is tenném szövé, ha nem gondolnám, hogy olyan igazságtalanságról van szó, melyet te magad is kikorrigálnál, ha most néznéd meg még egyszer a »Boszorkánytánc« valamelyik előadását.

Ugyanis a premierről írva olyan sok jóindulattal szóltál a darabról, hogy feltűnt, mennyi kifogásod van a színészek ellen. Nem tudhatad, — és ez is a színészek érdeme — hogy még nem állt a darab, olyan szűkresabott volt a próbaidő hogy a szereplők még szerepeiket sem tudták biztosan. Most nézd meg őket még egyszer, ha ráérsz. Nem fogsz rájuk ismerni.

Bulla Elma »merevségében« most éreznéd a pattanásig feszített íj merev mozdulatlanlanságát, a visszafojtott hang alatt háborgó tüzet, a »duplafogású« kétszólamú játék izgató remekét. Most láthatnád, mennyi szint tár ki ez az »egyszínű« alak, a dacos heroina, aki jajdulva zokog fel gyenge félelmében és koketten kacag halálos flirtjében az ellenséggel.

Ha most néznéd meg a darabot, akkor Góth Sándorral is igazságosabb volnál, aki egy szervesen egységes lényé tudja testíteni az olasz sokrétű alakját. Ebben a farizeus jóindulatban, komédiás veszedelmességben, nyájas komizásban annyi mindenféle van, mint a moslékosdésában. Végso formulája: egy charmeur, fogatlan farkas.

És nézzed meg kérlek még egyszer Simonyi Máriát az öreg balladanekesnő szerepében, mert az lesz a legtanulságosabb. Mert igaz ugyan, hogy ő nem azt az alakot játssza, melyet én eredetileg elképzeltem. Ahhoz egy michelangelói vén Sybilla, egy

melltartónál
drágábbat talál,
de jobbat soha!

»Esténként a járókelők csödülete nézte végig az ingyenmozi diadózait.«

A szerkesztőség tagjai sokáig törték fejüket, mik lehetnek ezek a diadózok, míg nem a cikk szerzője megfejtette a rejtélyt, megmagyarázván, hogy ő az ingyenmozi előadásairól írt. Ezek után feltételezzük, hogy Tamás Ernő sem igen keresné meg a kenyerét szépírási-oktatással, viszont a korrektortól nem vehetjük rossznéven, hogy a többi moziműszavakra való tekintettel, a diadózokat sem találta túlságosan zagyvának.

Ezzel be is fejeztem rövid diadózomat, akarom mondani előadásomat és abbéli reményemnek adok kifejezést, hogy a szedő néhány ötletes sajtóhibával szórakoztatóbbá teszi ezt a humorban kissé szegény cikket.

Darvas Szilárd

modern Jászai Mari kellett volna. A színész pedig csak saját testi adottságának határáig mehet el alakításában. Tehát át kellett az ő »testfőre« költeni (a szerzőnek és rendezőnek) az alakot. De nagyon sovány és szegény az a drámai figura, melyet csak egyféleképpen lehet játszani, melybe nem inkarnálódhatnak különböző színészegénységek variációi.

Nagy erő kell ebben az alakban kisugározni. De azt nemesak az erőnek közvetlen kiadásával lehet. Nemesak dübörgő hanggal és viharos gesztusokkal. Aki az erőt elszenvedi, az is ábrázolja, szorító markának, legázoló lábának nyomdokaival. A megszálott gyenge test, mely remeg az erő viharában, a gyenge hang, amely elakad szenvedélyének hatalmas kitörésében, közvetve nagyobb erőt ábrázolhat a dübörgő hangnál és a viharos gesztusnál. Nézzed meg, kedves Pali, még egyszer Simonyi Máriát!

Ölel

Balázs Béla

FÉNYSZÓRÓ

MŰVESZETI HETILAP

Főszerkesztő: BALÁZS BÉLA

Felelős szerkesztő: SZEGI PÁL

Felelős kiadó: GYÖNGY PÁL

KIADJA A MAGYAR FILMIPARI R. T.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST, IV., SZÉP-UTCA 3

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem adunk vissza

Csak válaszbélyeggel ellátott levelekre válaszol a szerkesztőség

453716 — Athenaeum Rt. mélynyomása

Felelős: TALABÉR FERENC

SZINPADI TÁNCKÉPZŐ ISKOLA

MÁRIA-UTCA 34.

TANÁROK:

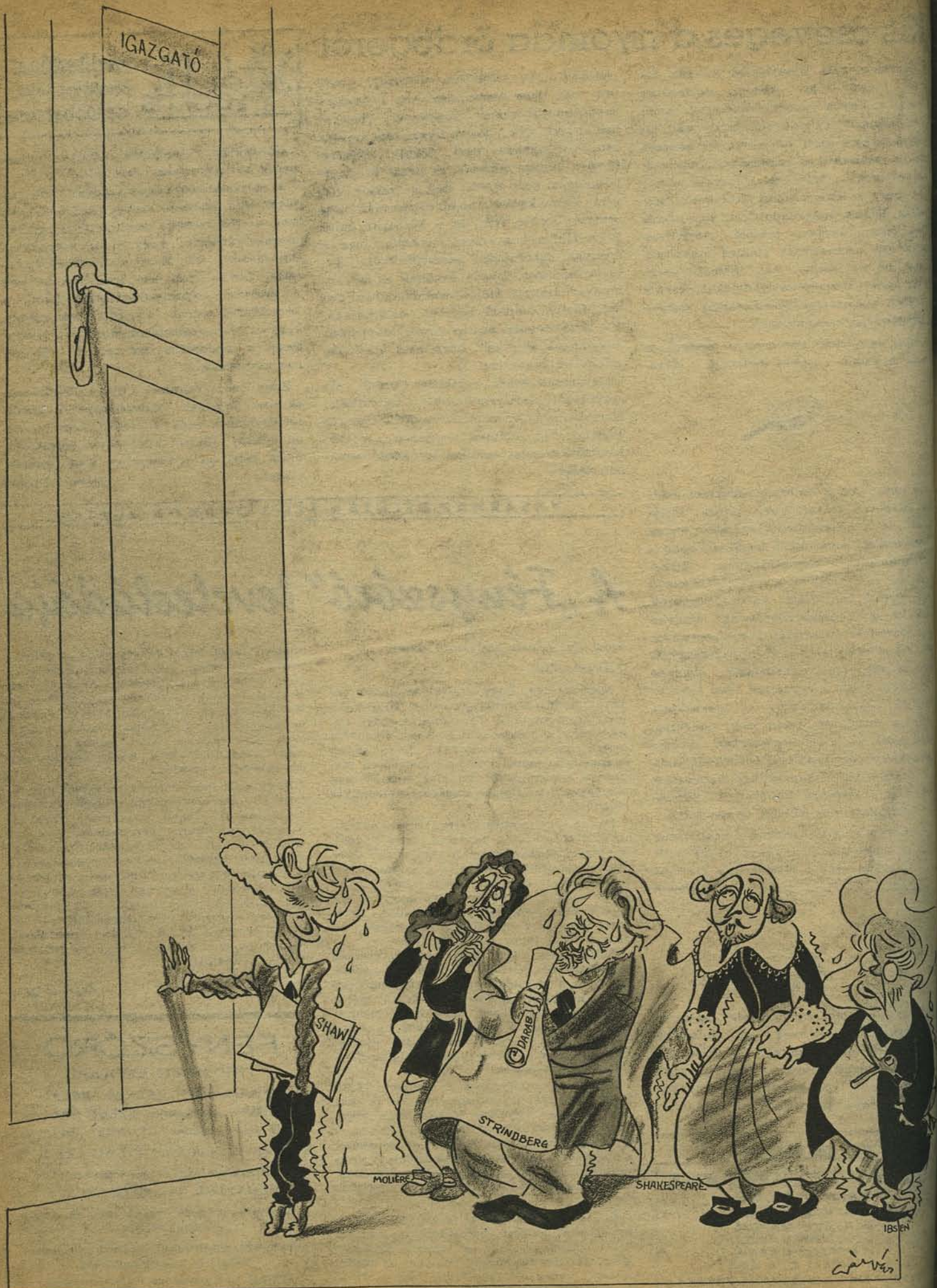
HORVÁTH MARGIT

ADORJÁNNÉ M. FRIDA

B. FEKETE MÁRTA

FEKETE PÁL

SZALONTÁNC — ÜSSZTÁNC OKTATÁS

A szeptemberi meghallgatások során Major Tamás, a Nemzeti Színház
kitűnő igazgatója néhány tehetséges fiatal író is szerződtetett.